

Jirásek Alois

F. L. Věk (Díl první)

Jirásek Alois
F. L. Věk (Díl první)

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=20833878

Содержание

I. POČÍNÁ SE OD ADAMA	4
II. O STARÉ KNIZE S OBRÁZKY	12
III. DO DESÁTÉHO ROKU	21
IV. F. VĚK S DOMOVEM SE ROZLOUČÍ	30
V. KOLÁČE Z DOMOVA A CO SE PRO NĚ STANE	39
VI. POKLADY SE OTVÍRAJÍ	50
VII. PRAEMIO DONATUS	63
VIII. CESTA KAMNY	69
Конец ознакомительного фрагмента.	74

Jirásek Alois

F. L. Věk (Díl první)

I. POČÍNÁ SE OD ADAMA

Náš hrdina narodil se šestého roku po skončení války sedmileté, a to dne 11. měsíce dubna, jak lze doložiti zežloutlým latinským listem křestním, opatřeným tříkrejcarovým černým kolkem, v jehož poli se ještě pékně na zadní nohy staví náš český lev.

V temže listě křestním, podepsaném čestným kanovníkem a děkanem Josefem Janem Řehákem i jeho pečetí opatřeném, lze se dočisti, že kmotrem byl František Havránek, „chori et scholarum rector“. Tak po latinsku plně a zvučně zní; obecně tenkrát „kantor“ říkali. Po tomto svém kmotrovi byl novorozený klouček, nejmladší dítě Josefa Věka, kramáře a souseda města Dobrušky v kraji hradeckém, nazván Františkem. Proč potom, když dospěl, psával za F. ještě také L., vysvětlí se teprve skoro až na samém konci.

Když se s ním ode křtu vrátili a vedle velké světnice v sedniče, kdež odpočívala matka šestinedělka, sňali pokřtěnému kloučku, silně plačtivému, zlatou křestní karkulku a rozbalili růžovou peřinku, našli ve květovaném, vyšívaném vínku uměle složený papír, tuhý a jadrný, a v tom papíře dvourenčník jako

nový, právě ražený, čistě se lesknoucí. Na dvourenčnick ten pak záhy došlo, a jen papírek zůstal a dochoval se až na toto naše pokolení. To ať zví, co „chori et scholarum rector“ tenkrát na něj napsal a jak si zaveršoval:

Z lásky k tobě w každé době,
můj maličký kmotříčku,
obětuji tobě co w tom psaníčku,
ač wím, že jest maličko.
Awšak přijmi předcy
tento dárek malý
od tvého upřímného kmotra

Františka Hawránka

dne 13. dubna 1769.

Po křtinách byla pravá traktace, neboť hody křestní tenkrát slavně odbývány. Byl na té trachtě rozumí se pan kmotr s kmotrou, přizvaní příbuzní a také sousedé někteří. I starý, chromý Tlaskal, jemuž v bitvě u Kolína silně levou nohu zohavili, přiživil se, jak on se uměl všude za takových příležitostí přitočiti.

Jen nejbližší soused, starý Žalman, nepřišel. Kramář Věk ho nepozval, třebaže s ním měl jinak dobrou vůli a nikda si neřekli ani špinavého slůvka. Ale Věk byl přísný ve víře, a ten tu soused nebyl dobrým katolíkem. Říkali o něm, že je tajný nevěrec, takový „perlinčan“. A také starý Věk věděl, kdyby ho i pozval, že by Žalman nepřišel.

Dobře, že se počestnému kramáři synek zrovna v ten čas

narodil. Nebo kdyby byl o dvě léta později spatřil světlo světa, zle by bylo i kloučkovi snad, a mlsné sousedky nezasedly by k žádné traktaci. Na podzim toho roku 1769, kterého se František narodil, byl korec pšenice za 2 zl., žita za zl. 30 kr., ječmene za zl. a ova za 40 kr.

Když příštího jara dali hochovi „kozu“, tu on, nedbaje lesku a zvuku stříbrných penízů, velikých i malých, kolem krčku zavěšených, plakal celý den i celou noc. Tenkrát strhla se zrovna taková chumelenice, jakoby před vánocemi. Chumelilo se na sv. Josefa i po něm ještě dlouho, takže byly závěje na mnoho loket vysoké. Sníh pak dlouho zůstal, skoro až do samého máje měsíce, vyležel ozim a všechno jarní setí se opozdilo. Co na polích zůstalo a co vzešlo, to zničily deště, jež v létě řinouti se nepřestávaly. Hubená žeň dala zrno vzrostlé nebo dokonce zalklé. Nastala drahota toho roku a příštího roku 1771 ještě větší, neboť byl jako jeho předchůdce neúrodný. Tenkrát stál korec žita 12 zl. a pšenice 15 zl., oves pak, jenž byl přede dvěma lety za 40 kr., stál nyní zlatých sedm!

Tenkrát zmizely v přítruhle u Věků všechny stříbrňáky, velké i malé, jež se naposledy leskly na prsíčkách malého Františka. Zmizely ty i jiné, a zmizel tenkrát také onen vínkový dvourenčnick. Byloť zle a „dvanáctizlatová drahota“ dokročila také na Věka kramáře. Nic se netržilo, nevelká role k jeho stavení příslušná nic nedala, a tak co bylo zašetřeno, všechno se přisadilo. Pak už ani to nikam nestačilo. A třebaže u Věků nebylo tak zle jako jinde, aby ze zoufalství stavení opustili, jako se tenkrát

zhusta dělo, třebaže nepekli chléb z otrub, kůry a kořínků a nepářili kopřiv a pýřavky, přece bylo u nich hodně zle. Chléb, jehož bývalo jindy dosyta, stal se ve stavení vzácným a přihodilo se nejednou, že děti pro něj plakaly a nebylo ho.

Ze všech nejlépe se měl ještě dvouletý František, to jest on hladu zkusil nejméně. Staral se Věk a ovšem žena jeho nejvíce, aby malé klouče dosyta se najedlo, třebaže se tak nemělo jako starší dva bratři a sestra, když bývali jeho věku. Z toho ze všeho si František, když dospěl, nic nepamatoval a také v mysli mu neutkvělo, jak za obecným hladem přišel jiný hořký host – mor, jenž jako po všem kraji, tak i v městě Dobrušce zle řádil. Také i to vymizelo z mladistvé paměti, jak v ten čas, kdy bylo nejhůře, kdy již ani jemu, nejmladšímu a mazánkovi, nemohli doma dáti dosyta, jak jednou za stavením na dvorku z hladu plakal a jak tu za plotem pojednou se ukázal starý Žalman, vysoký, nahrbený, holého temene, kolem něhož povívaly bílé vlasy, muž vážné, až zachmuřené tváře, a jak na něj zavolal:

„Chce se ti jíst, vid’?“ a vtom skrze plot mu podal skyvu černého chleba.

Na to chlapec ovšem zapomněl, i na to, s jakou chutí tenkrátě skývu černého těžkého chleba zhlta, jako by z mandlí byla, tenkrátě i pak ještě několikrátě. Později však mu to matka častěji vypravovala, i to, jak starý Žalman ihned ze své zahrady zašel do stavení, když ona zpozorovavši, jak přilepšuje jejímu nejmladšímu pískletu, jala se mu děkovat, aby ho pánbůh pozdravil. Nechtělť soused o tom ani slyšet. Z toho však bylo,

že se pak František starého, zamračeného Žalmana tak nebál jako bratři, sestra a děti ze sousedství, že neutekl, když soused, přesvědčiv se dobře, že ho nikdo od Věků nevidí, přistoupil k plotu dělicímu jeho zahrádku ovocnou ode dvora Věková, a dal se s klučinou do hovoru. Lidí se jinak, jak mohl, stranil, takže mu i „bubák“ říkali. Přezdívka tato zobecněla zvláště u dětí, vedle „perlinčana“. Starý Věk tuze rád o tom neslyšel, jak se má k jeho nejmladšímu, žena však mu to vždycky vymluvila, poněvadž Žalmanovi nemohla zapomenouti, jak za té drahoty jejího Františka sytil, sám nemaje dosyta, a jak s hochem vždycky pěkně mluvil a jednal. Také měla s Žalmanem útrpnost pro to, co ho už na tom světě stihlo. Přesvědčení náboženské jí nevadilo, a to pro ten soucit s ním a také proto, že nezapomněla, z jakých knížek ještě její dědeček se modlíval a zpíval, a že Žalman často u něho býval.

První, nač se nejmladší Věk sám pamatoval, bylo, že měl novou zelenou kamizolku a zelenou čepici, a tak vystrojen že šel s matkou přes pole, bezpochyby že do sousední vesnice k nějakému známému na posvícení. To už dobře nevěděl, a jen mu to z veškeré té cesty v paměti utkvělo, že slunce krásně svítilo a že bylo na podzim. Šli loukou, a tu pojednou se matka s ním zastavila u nějaké tmavé tůně vodní, nad níž staré olše rozkládaly husté své koruny. Pamatoval, jak se držel matčiny sukně a jak se k temné hladině vodní nachyloval, a jak matka zdrževši ho řekla: „Vidíš, Františku, tadyhle bych se byla před čtyřmi lety utopila. Hledala jsem tu koření, sklouzla jsem a už jsem byla v

tůni. Topila jsem se a už jsem myslila, že bude po mně, nebo nikde nebylo ani človíčka. Ale jak jsem k pánu bohu volala, přiběhl nějaký člověk, byl cizí a šel kolem, a ten mne vytáhl. Za tři neděle potom jsi se ty narodil. A tak si to pamatuj, jak mne pánbůh zachránil; a teď se tu na poděkování jemu pomodlíme.“

I klekla před olšemi u tůně a František sejal také své drobné ruce a říkal otčenáš i zdrávas, což už dobře uměl.

Druhé, nač se nejmladší Věk sám, a to dobře pamatoval, bylo, jak jednoho dne, záhy na jaře, všecko město bylo poplašeno, jak lidé ze stavení vybíhali na ulici, jak otec narychlo zavřel krám i dvěře domovní, jak z náměstí ozýval se pustý ryk a hluk a jak pak jejich, Novoměstskou ulicí, hnal se veliký zástup sedláků.

U Věků se dívali na ně z okna a František si dobře pamatoval, jak rozzuření ti sedláci v kožiších, dlouhých i krátkých, ve vysokých beranicích s pentličkami, hrozivě křičeli a mávali obušky, mezi nimiž se také probleskovaly šavle i kosy a také sem tam puška se mihla. Také si František dobře pamatoval, jak se pojednou před jejich stavením zarazili, jak se matka i otec lekli, ale jak otec nahlas zahuboval, když poznal příčinu toho.

Vyšelť vedle soused, starý Žalman, tak jak byl doma, nic na hlavě, a ten sedláky zastavil a něco se jich dotazoval. Co, to rozumět nebylo, aniž to, co Žalman k pobouřeným sedlákům promlouval, jako by kázal.

„Nemá toho dost, co už mu dali!“ opakoval Věk kramář ve své světnici. „Chce ještě na šibenici nebo na kolo, jako tu ti všichni

Ale vtom hromový křik zarazil všechno jeho horlení, křik, jenž okny zatřásl a jímž vzbouření sedláci odpověděli starému Žalmanovi. Pak se dali zase do kroku a hnali se dále k Novému Městu jako bouřící mračno. Ještě za dobrou chvíli bylo slyšeti jejich křik i zpěv, jenž vyzníval divoce.

A to si nejmladší Věk také dobře pamatoval, jak večer toho dne vyběhli všichni od nich ze stavení, jako i sousedé, jak se všichni skupili u sochy sv. Jana Nepomuckého, jež stála na malém travnatém prostranství přes cestu zrovna proti Věkovým, a jak tu všichni pozorovali noční nebe, po němž se rozlila veliká, strašná záplava ohňová.

Všichni byli jedné mysli, že to sedláci zapálili, že jistě hoří nějaký panský dvůr, jenž jistě není poslední, a že bude boží dopuštění, povstanou-li všude sedláci a budou-li se také všude mstít na svých vrchnostech. Staří si také přítom vzpomněli, aby pánbůh nedopouštěl, aby tato rebelie nebyla taková jako ta, o níž od svých dědů slychali a která skoro zrovna před sto lety po Čechách zuřila.

Dlouho stáli u státue, záplavu pozorující, a když se pak domů ubírali, řekl Věk své ženě:

„Pročpak teď Žalman ze stavení ani nekročil, aby se podíval, co sedláci dělají? Jistě je štvál a pobízel. Jsem rád, že jsem z toho, co k sedlákům mluvil, neslyšel ani slovíčka.“

U souseda bylo v oknech tma. Ale on nespál. Byl venku za stavením na zahrádce, svažující se zvolna k potoku, kolem jeho a kolem Věková stavení vzadu tekoucímu. Stál pod starou hruškou

a upíral zraky své na nebesa, na nichž míhala se a třásla děsivá zář, slábnouc a zase nanovo vyšlehujíc a po nebi se rozlévajíc.

Věková ho v tu chvíli viděla. Šla se na dvorek ještě podívat, je-li chlívek dobře uzavřen, a tu zahlédla souseda nehnuté stojícího, záplavu pozorujícího. Do tváře mu neviděla. Chvilku jej pozorovala.

„Ten jistě pánů nelituje,“ pomyslila si. „A jak by také. Nalili mu dost hořkosti do srdce, a zármutku ještě více. Kam by se dělo!“

II. O STARÉ KNIZE S OBRÁZKY

František Věkú, jemuž tou dobou bylo bezmalička šest let, častěji se zatoulal do sousedství; vlastně vplížil, vkradl. Mezi jejich dvorečkem a sousedovou zahrádkou u stavení byl plot, jenž neměl žádné branky. Klučina však našel dvě laťky dole uvolněné a tudy, nadzdvihnuv je, proklouzl jako lasička na zahrádku do sousedství. Starý Žalman o těch volných latích dobře věděl, ale nepřibil jich, dáváje tak mlčky chlapci své svolení.

Nejprve ovocná zahrada sousedova vábila chlapce, jehož rodiče podobné neměli. Zvláště na jaře, když trávník se na ní bujně zazelenal, když pokryl se žlutými pampeliškami, František tuze rád sem zaběhl, aby se tu jako zajíček proskočil. V létě pak a na podzim táhly ho zase ovocné stromy: stará třešně, hrušky dvě, ranní markétka a ovesnice a pak zase jabloně. Také na kraji u potoka se mu dobře líbilo, lépe nežli u nich doma. Trvalo však dlouho, nežli také souseda samého navštívil vůbec a ve světnici jeho zvláště.

Třebaže starý Žalman hochovi přál a si ho naklonil, hochovi přece nevyšlo zcela z mysli, co o něm slychal od dětí a doma. Nejprve jen na zahrádku se odvážil, pak až k malému oknu, jež bylo skoro při samé zemi a hledělo do zahrádky mezi stromy a k potoku. A to ještě se tam František přikradl, když věděl, že starý Žalman odjel do lesa na roští.

Zpočátku jen plaše se podíval okénkem do světnice, pak už

vida, že je za oknem prázdno, přitlačil čelo a nos a díval se upřeně, dychtivě. Uviděl světlici nevelkou; v pozadí, v temnu poznal tkalcovský stav, opodál stála tmavozelená kamna, v koutě nevelký stůl s vyřezávanými trnoži, nějaká židle s lenochem a na zašlých, zčernalých stěnách nic, nic, ani obrázku. Všecko bylo tak tmavé, zanedbané, a takové ticho, jen se ozývaly staré, zčernalé hodiny dřevěné, zašlé věkem, špínou a mušinou. Lítalot' krátké jejich kyvadlo velmi rychle, jako divoké.

Najednou Františka jako by strach pojal – dal se zničehonic na útěk, ku plotu, pod něj a domů, ač se ve světlici nic nehnulo. Ale hoch přišel zas a zase, když myslil, že je soused pryč. Než jak se ulekl, když jednou, přitlačiv čelo k oknu, zahlédl v šeré jizbici souseda u stolu sedícího. Viděl mu jen jeho bílou hlavu lysého temene, schýlenou k tlusté knize s jakýmsi obrázkem, opřenou o dlaň mozolovité, žilovaté ruky. Starý Žalman byl do čtení zabrán tak, že hoch souseďova ani nepozoroval. Ten stál a upíral v dětské své zvědavosti oči na čtoucího starce, na knihu, až pak sebou trhl jako zajíc, když Žalman se hnul, aby naslinil prst a obrátil list. Nežli se však stalo, byl už František za plotem.

Pak se dostal do tajemné jizby souseďovy mimo nadání. Bylo na jaře po tom selském pozdvižení. František si zašel zase do souseďovy zahrádky v čas, kdy věděl, že ho tatík neuvidí; a tu se mimo nadání otevřelo okénko, soused vystrčil bílou hlavu a začal hovořit; pak si hoch souseďova i do světlice. Bylo to dost vzácné, neboť on nezval nikoho, a Věková, když se jí synek svěřil, řekla, že to div divoucí, ale že ho, Františka, nepozve, jen co bude

trochu větší.

Od té návštěvy stalo se, že František častěji si zašel do sousedství, a čím dále tím jistěji a směleji. Někdy zůstal na zahrádce nebo u potoka pod olšemi, nebo u okénka, jež za parného léta Žalman otvíral, někdy také obešel stavení, a tmavou síní pěkně do světnice. Hochovi se to líbilo. Žalman, měl-li pokdy nebo bylo-li mu po chuti, vypravoval, co hocha těšilo, nějakou povídačku divnou, pohádku, ledacos, aneb odpovídal na četné a divné otázky čiperného hošíka. Nad jednou se však zamračil a nic mu na ni neodpověděl. František totiž nezapomněl na onu tlustou knihu a její obrázky, jež byl zahledl. Pokaždé si na ni vzpomněl, když přišel k Žalmanovi, a po očku pátral, nezahledne-li ji někde. Ptáti se přímo, toho se nemohl nějak odvážit, neboť vzpomněl si pokaždé na matku, co mu řekla. Ale jednou zvědavost přece zvítězila. Zeptal se na tu tlustou knihu, vlastně se podřekl pro její obrázky. A tu již bylo pozdě, že si vzpomněl, že mu matka, kteréž tenkrát pověděl, jak viděl Žalmana čtoucího, nařídila, aby mlčel, aby se o knize té ani nezmiňoval. Tenkrát nevěděl proč a nerozuměl matce, že tak činí z útrpnosti se starým sousedem, aby nebyl uveden do nových nesnází a trampot, kterých už dost užil pro knihy.

Jak se podřekl a na matku si vzpomněl, zarazil se, zarděl, ale již také Žalman upřel na něj zapadlé své oči, a nezbylo, nežli s pravdou ven. Hoch pověděl, že ho viděl u tlusté, staré knihy s obrázky.

„A cos více viděl!“ ptal se přísně Žalman.

„Nic, nic.“

„Jak jsem ji schoval?“

„Já nevím, já jsem od okna utekl.“

„Jak jsem ji dával do truhly, vid', nezapírej,“ zkoumal staroch.

„Já nevím.“

„Ale doma's pověděl?“ vyslychal dále Žalman. „Mamince.“

Frantíkovi bylo nějak úzko. Žalman mlčel, hleděl zamyšlen, pak zase na něj oči upřel, chtěl něco říci, ale zamlčel se. Toho dne nejmladší Věků divně odcházel od starého Žalmana. Cítil, že je soused rozmrzen, že se stal z něho takový bubák, jaký byl k jiným. A také ani neřekl „přijď zas“, jako jindy vždycky říkával. Doma se však Frantík matce nepochlubil.

Druhého dne se ani na zahrádku neodvážil. Jen u plotu stál a civěl a čekal, zahledne-li ho Žalman a řekne-li co. A Žalman, jda s konví k potoku (neboť bydlil sám a sám a všechno si sám udělal, uvařil, vypral, poklidil), nejspíše ho nezahlédl, protože na něj nezavolal jako jindy. Nebo nechtěl.

A více se pak František k sousedovi nedostal. Bůh milý ví, jak se stalo, ale stalo se, druhého dne viděli od Věků jít k sousedu Žalmanovi pány, komisi; byl v ní pan páter, kaplan a nějaký cizí kněz, povídali, že z Prahy, a dva konšelé s drábem, a ti zrovna k Žalmanovi nic netušícímu do světnice.

Kramářovi Věkovi nebylo to nic divného; před lety takové komise byly tu v sousedství každou chvíli.

„Jdou si pro knihy,“ prohodil Věk, „dostali bezpochyby vítr, že má zas nějaké z Perlína.“

Františka zrovna bodlo, když uslyšel o knihách. Vzpomněl hned na tu tlustou, starou s obrázky. Svědomí se v něm hnulo. Když matka vyšla ven, plížil se za ní a vyznal se jí, co vyvedl u Žalmana.

„Nešťastný hochu!“ zvolala matka. „Najdou-li co, bude to na tobě, na nás. Žalman bude myslit, že skrze tebe, že my snad – Žes nemlčel!“

Jak se pak pokřižovala, ale jen stranou, aby muž neslyšel, když se navečer k nim doneslo, že komise u Žalmana nenašla žádných českých knih z Berlína propašovaných, ale starou bibli.

„To byla ta –,“ řekla matka Františkovi a dodala: „Jaký on je, on sotva uvěří.“

„Bible! Bibli mu vzali, starou bibli!“ znělo hochovi a od kamarádů uslyšel, jak vypadala, neboť ji viděli u drába, jenž ji odnášel.

Také mu znělo, jak matka uslyševši o tom řekla: „Ten bude mít zármutek.“ Tížilo jej to, i to, že se bude starý Žalman třeba na něj zlobiti, že ho už více k sobě nepustí. Ještě toho večera dostal se k sousedovu stavení, až k jeho dveřím, dále však nikoliv. Matka totiž, jak se setmělo, vyklouzla ze stavení a zadem, aby ji nikdo na ulici nepotkal nebo nespatriil, protáhla se plotem, jak jí ukázal František, kterému tajně pokynula, aby šel s ní. Nikdo z domu o jejich výpravě nevěděl.

Přešli zahrádku pod stromy, kolem Žalmanova stavení, až se zastavili na jeho druhé straně u dveří. Branka i hořejší půle byly zavřeny. Věková přistoupila tiše, nepozorovaně k oknu a

opatrně jím nahlédla. Frantíkovi bylo úzko, a zvláště když se také podíval. V černém skřipci železném do zdi zaraženém dohořívala louč. V jejím světle spatřili starého Žalmana stranou u stolu sedícího. Ruce mu ležely na tabuli volně sepjaty. Ale jistě se nemodlil. Tvář jeho vypadala tuze přísně, zamračeně, rty byly pevně sevřeny a oči hleděly pochmurně před se, do prázdna. Bylo tam ticho, jen kvapný tikot zčernalých hodin se ozýval.

Škubl sebou, jak Věková zlehka zaťukala na okno; škubl sebou a rychle vstav vytrhl oharek ze svícnu a šlápnuv na něj zhasil. Ve světnici nastala tma. Věková klepala nanovo.

„Kdo je to?“ ozval se Žalmanův hlas.

„Já, sousedka Věková.“

Žalman se hned neozval. Byl zajisté překvapen, až pak se otázel:

„Co chcete?“

„Ráda bych s vámi mluvila.“

„O bibli?“ ozvalo se uvnitř trpce s výčitkou.

„Ano, právě proto jsem přišla.“

„Jen si jděte na faru, se mnou už nemusíte o tom mluvit; a cestou se zastavte na hřbitově, u hrobu nebožtíka děda vašeho, a řekněte mu, že ta bible, co z ní tak rád čítal, když si ji od nás vypůjčil, bude spálena jako všechny knížky jeho i mé; a povězte mu, kdo teď vyradil tu bibli; jen mu povězte, a dědek váš se v hrobě obrátí.“

„Sousedo!“ zvolala Věková. „Proboha, otevřte a poslyšte.“

„Nepotřebuju nic slyšet. Vím dost. Vzali mně to poslední,

mou jedinou útěchu. A proč,“ ozval se hlas nějak prudčeji, jakoby zlostně, „proč jste sem přišla? Proč se omýváte, když vás nikdo neviní a nešpiní? Jen si jděte.“

Všecko bylo marno. Nadarmo Věková ještě znovu žádala, aby ji vyslechl, nadarmo znovu tůkala, nadarmo se dovolávala chlapce, kterého s sebou přivedla. Ustala pak, když starý Žalman se už neozval, když poznala, jak bouchl dveřmi, že vyšel ze světnice, bezpochyby na půdu, aby ji nemusil slyšeti.

Vrátila se domů s nepořízenou nakázavši synkovi, aby se ani slovem nezmiňoval, kde byli a jak pořídili. Té noci nemohla kramářka dlouho usnouti. Hnětlo ji, v jakém ji má soused podezření. Sic se mu nedivila, neboť zajisté nikdo nevěděl o jeho bibli, které si uhájil, když všechny jiné knihy mu vzali, leda malý Frantík. A od toho zvěděl, že doma o té knize povídal jí, matce své. Té nešťastné náhody! Komise přišla vzápětí, v nešťastnou chvíli. Jindy by si té komise sousedka tak tuze nepovšimla, neboť Žalman byl ustavičně v podezření a pozorován, třebaže se ke katolické víře přihlásil. Věděli o něm, že má divná spojení s těmi, kteří pro víru za hranice, do Slezska nebo do Berlína utekli, a že tajní kazatelé a knih roznašeči mívali v něm podporu, ba i přechovatele. Proto se mu dostalo přezdívky „perlinčan“.

Ale že dnes upadla u souseda v takové podezření, jako by ho byla zradila, to ji hnětlo, i to, jak jí děda vyčetl a řekl, že se dnes v hrobě obrátí. Byltě její děd také tajným nekatolíkem, a ještě její matka, jakkoliv si vzala přísného katolíka, ráda si zazpívala, jak jen mohla, zbožné písně starobratrské, které také ona po ní

zdědila a ráda zpívala. Tak se stalo, že Věková, jako její matka, nikdy tak nesoudila o tajných nekatolících jako většina ve městě, a že zvláště měla soucit se starým Žalmanem, jenž k jejímu dědu chodíval a jenž poté – to už děd Věkové byl na pravdě boží – tolik zkusil, když ho vzali na kancelář, tam ho pro víru vyslyšali, i jeho dospělého syna Václava, když ho u apelačního soudu odsoudili k jednoroční těžké práci obecní a syna z trestu na vojnu odvedli.

Tenkrát byl už Žalman vdovcem a od těch časů zůstal sám a sám. Nebo syn se z vojny nevrátil a už několik let nebylo po něm potuchy. Jistěže zhynul za té sedmileté vojny.

Od těch časů, kdy tolik neštěstí přišlo do susedství, Žalman na lidi zanevřel; zvláště po tom krutém potrestání, že nechtěl hned odřící se své tajné víry, chodily přes tu chvíli k němu komise, že mu pobraly všechny jeho knížky, a ty s jinými jinde, hlavně po vsích pobranými, spálili veřejně na ohni před sv. Janem Křtitelem, když pálili čarodějnice a zlé moci.

Věková vždycky měla s ním účastenství a upřímně ho litovala i pro to neštěstí, i pro to, že býval známým jejího děda, i že sama pocházela z rodiny, měvší takové přesvědčení náboženské jako Žalman. Ovšemže nemohla toto své účastenství dávat mu najevo, jednak kvůli lidem, jednak kvůli muži svému, jenž měl jednání susedovo za nerozumný vzdor a zbytečnou tvrdošijnost.

A nyní ten staroch opuštěný, jemuž vzali to poslední, neboť Věková přece ještě cítila a trochu rozuměla, čím mu byla bible, myslí si, že ona ho zradila!

Snažila se pak ještě dvakrát, aby s ním promluvila, ale staroch, jenž roztrpčen pronásledováním kolikaletým nikomu již nevěřil, nechtěl ani jí, ani jejímu chlapci věřiti. A neuvěřil. Kdykoliv se mu přibližovala, vzdálil se ihned nebo ukryl.

Františka to také všecko mrzelo, nejvíce ovšem proto, že bylo po toulkách ke starému sousedovi, jež se mu staly velmi milými. Zvláště se mu do mysli zarylo, jak starochovi tu hrubou starou knihu odnášeli a jak večer byl u něho s matkou. Dlouho mu zněl přísný Žalmanův hlas ze tmy matce jeho odpovídající; mnoho se jí vyptával na starou knihu, pro kterou se dály takové věci, i uvažoval dětským svým rozumem, cože je ta bible, pro kterou páni trestají a pro kterou starý Žalman tak vyváděl a se zlobil.

III. DO DESÁTÉHO ROKU

Zanedlouho poté přestal míti František sousedovo stavení na očích, neboť se přestěhovali. Věk kramář, zdědiv toho času něco a prodav výhodně neveliký svůj domek, stojící před bývalou branou, koupil neméně výhodně dům v městě samém na náměstí.

Nežli se tam odstěhovali, pokusila se Věková nanovo promluvit se starým Žalmanem, aby mu dala jako mnoholetému sousedovi spánembohem. Nezastala ho však nikdy doma, a právě toho dne, kdy se stěhovali, odešel někam přes pole. Věkové to bylo líto.

Nově koupený dům nebyl sice prostorný, ale přece větší nežli dosavadní Věkovo stavení. Měl podsíňku jako všechny domy na náměstí. Sloupy, divnými zářezy ozdobené, byly dřevěné, jako všecko stavení až na krám, lomenice velmi řemeslně řezbou i malováním okrášlena. Nad lomenicí na temeni trčela dřevěná makovice, jejíž zakončení hrubě kalichu se podobalo, a staří o ní říkávali, tu ta makovice že je prastará, poslední toho způsobu, že za starodávna měla všechna tato stavení kalich nad lomenicí, to jako tenkrát, když se ještě z kalicha přijímalo.

Nejmladšímu Věkovi se nejvíce líbilo spodní prkno přístřešku neboli kabřince, vyčnívajícího pod makovicí a kryjícího temeno lomenice. Na tom prkně totiž bíle natřeném byl namalován pěkný věnec červených růží a v tom věnci černala se švabachová písmena s rudou začáteční. Stálo tam:

Dejž, Bože, ať jsme tak živi, jak se
tobě samému líbí, abychom vezdejší práci
a starosti přežili sobě k věčné radosti.

L. P. 1690.

Co se chlapcovi ještě líbilo, byl klenutý krám, značně vyšší než jejich dosavadní. Už dveře měl onačejší, růžencem dřevěných limounů a pomerančů vyzdobené. U dveří stál sud sirobu a veliký železný hmoždír. Nad pudlem pak vznášely se dvě mořské panny, půl ryby barvy zelené, půl panny inkarnace náramně živé, očí černých, vyvalených, a tmavých lesklých vlasů. Tak jak se ve výši v šerém krámu vznášely, nesouce lesklé, žluté váhy, klubíčka provázků a šňůrek aj., zajímaly živě chlapcovu mysl. Také regály, plné zelených škatul (zásuvek tehdy nebylo) zeleně natřených s latinskými nápisy, byly onačejší nežli ve starém krámci.

To všecko bylo jinačí, i byt za krámem, ale ostatně se u Věků máloco změnilo. Věk zůstal, jak byl, vážným, příčinlivým kupcem, jenž od rána do noci se lopotil, počítal a sháněl, jenže nyní ještě více, aby nedoplatek na domě co nejdříve zapravil. Ten dluh ho tížil jako smrtelný hřích. V rodině byl zrovna tak přísný jako dříve, honil děti do práce a do učení, ráno a večer do modlení dbaje, aby ve všem a vždy zachovávaly pořádek.

Jejich záštitou, orodovnicí a útěchou byla matka, mírná, veselejší, ráda si zpívající. Zpívala mnoho, většinou samé pobožné. O samotě, aby muž neslyšel, zanotovala si často některou z těch, které matka a dědeček zpívali a pro kterou

by se nyní muž jistě s ní pomrzl. František, její nejmladší a nejmilejší, jenž se skoro od ní nehnul, všechny ty písně znal a mnohé z nich i uměl z paměti doslova. Nápěvy pak všech. Měltě na to neobyčejnou paměť i dobrý, jemný sluch a čistý, zvučný hlas, takže kmotříček, kantor Havránek, říkával, že z toho hochy by mohlo něco býti.

Také se sám počal o to přičiňovati, neboť brzo poté, když se Věkovi do náměstí přistěhovali, přivedla Věková, muž neměl kdy, Františka do školy. Nastávající žáček nesl si bukovou tabulku s červeným kohoutkem a znamenitě obstál, když se maminka pochlubila, že už ho napřed sama naučila písmenkám.

Tak se s ním udála veliká změna. Přestala volnost, přestalo držeti se jen maminky. První starosti přišly. František vstoupil do školy právě toho času, když se s ní plály veliké změny. Nad těmi se „chori et scholae rector“ František Havránek tuze kormoutil i zlobil a s ním přemnozí. Pan děkan, pán učený a rozumný, kroutil hlavou a soukromí řekl jednomu z pánů bratří ze sousedství:

„Kam to vede? Kam se poděje naše řeč? Co z ní bude, když ji vyhánějí i ze škol? Víte-li, pane bratře, co chtějí tam nahoře?“ A nečekaje ani odpovědi, sám odpověděl: „Aby z nás nebo vlastně z mladých pokolení nadělali Němců!“

A ještě trpčeji si naříkal učitel Havránek. Jednou také u Věkových.

„Tak dlouho to chodilo bez němčiny ve školách, tolik pokolení vyrostlo bez ní, tolik znamenitých mužů prošlo školami bez ní jen s latinou, a nyní pojednou ne. Tot' abych se na stará kolena

pustil do němčiny a šel do Němec na handl.“ Trpce se usmál a pak děl: „Nyní bude míti přednost každý, kdo umí německy, kdyby i jako kantor nestál ani za zlámanou grešli. Praktikus starý všude ustoupí holobrádkovi. Nás staré nechají jen do vymření, z milosti, za tolikaletou službu! A věřte, kdyby měli dost učitelů, kteří umějí německy, poručili by, aby se učilo nejen na latinských a hlavních školách, ale také v triviálních našich po německu. To pak si vychovají mudrců, to bude soužení i kantoru i dětem, které mu nebudou chudáci nic rozumět!“

Tenkráté, když se kmotříček takto prudce rozhovořil, bylo by to zle dopadlo, nebo kupec Věk se němčině tuze nebránil a neměl nařízení o ní za tak nerozumné. Ukazovák' pořád na to, že jest obchodníku němčina tuze dobrá a že také v úřadech panuje.

Byl by se s kmotříčkem kantorem o to pošermoval, kdyby nebylo obratné Věkové, která bouřku rozumně zažehnala.

Frantík tu půtku také vyslechl, později se přidával víc a více na stranu kmotříčkovu, a to tenkráté, když po vůli otcově chodil na německý „privát“. – V Dobrušce na škole, jelikož triviální, učilo se ještě česky, ale po škole mladší učitel, mládenec, vyučoval němčině. Uměl německy, nebo přišel z Prahy ze vzorné školy, semeniska to němčiny mezi tehdejším učitelstvem.

Na ten německý privat staral se František pokaždé, a když odpolední určení docházelo a německá hodina se blížila, totam bylo všechno veselí čiperného žáčka. Zvláště času zimního mu připadaly ty hodiny nadobyčej smutný. Když všichni, chlapci i děvčata, nebo tenkráté se pohromadě učivali, ze školy odešli,

zůstal on sám. Učitel na chvílku odběhl, v školské jizbě bylo po ztichlém hluku ticho ještě nějak hlubší a temnější, smrákalo se a šerem tím černala se tabule na stojane a druhá s krasopisným vzorcem na stěně.

Venku se ozývaly veselé hlasy chlapců i děvčat na sáňkách se vozících. Hlasy ty zněly tak vábně, Frantíka zrovna ven táhly, a nebyti pomyšlení na přísného otce, jistě by nejednou byl uprchl. Ale hoch byl příliš zvyklý přísné kázni, a tak zůstal ve škamně skrčený, smutně čekaje, až učitel přijde. Když pak uslyšel jeho kroky, když vstoupil s lojovou planoucí svíčkou v ruce (byl táhlý a hubený, což bylo nejlépe viděti na tenkých lýtkách v černých punčochách, a měl dlouhý, tenký nos a dlouhý cop) a volal Frantíka, tu hoch jako odsouzenec lezl ze škamny a volným krokem bral se k černému stolku, u něhož si „mládenec“ Peliňka zasedl.

Před ním ležela německá kniha, papír, brková péra, zakančený kalamář a rákoska. Ta v hodině privátu odpočívala, vykonavši svou povinnost za dne; zato nejednou ucítil Frantík, jak vedle učitele u stolku stál, a to vždycky celou hodinu, klouby kostnaté jeho pravice, nebo prsty těže pravice, jak vjely mu do vlasů, a přebravše je pěkně u kořínků, zatřepaly jimi, až se hlava zatřásla a oči zakalily.

To bývalo, když Frantík zapomněl nějaké německé slovíčko nebo nevěděl si s něčím rady v překladu nebo nemohl si pamatovati nějakou větu, jíž ostatně zhola nic nerozuměl. Co se tu chlapec napřešlapoval, nemoha se dočekati konce hodiny;

kolikrát si pomyslí: „Teď! Teď už musí být konec!“ a po očku přehlédl si světnici školskou, v jejíchž koutech houstly černé stíny, a po oknech mrkl. Za těmi už byla tma, a Peliňka pořád nic. Pořád jen slinil hubené, dlouhé prsty a utíral jimi svíčku a zase jimi sevřel u kořínků Frantíkovu kšticí, což pořád leluje.

Jak poté hoch ze školy vyrazil, jak zimním podvečerem domů uháněl! U maminky se mu uvolnilo. Otec byl v krámě, matka sama při louči chystala večeři. Chodil s ní ven příkládat, nebo tenkrát všude zvenčí se zatápělo, díval se na ni, jak strká do nístěje hrnce, zabravši je za ucho obratně vidlicí, opřenou o „vozíček“ na kraji nístěje postavený, aby lépe zvládla těžkými hrnci, díval se do praskajících plamenů, vyptával se nebo jí povídal, jak bylo ve škole, postěžoval si, potoužil, a maminka ho zase chlácholila, těšila ho připomínajíc mu, aby jen před tatínkem nic neříkal. Hochovi se uvolnilo a líbilo se mu doma za těch podvečerních chvilí, že často ani nepomyslí, aby si vyběhl do sousedství. Za takových chvilí slýchal ty matčiny starodávné písně, lecjakou zkazku o dědovi, o starých časích, které mu pak nikdy nevyšly z paměti, jakož i tak mnohé matčino napomenutí a poučení.

Když nastal advent, těšil se Frantík na večery, kdy u nich odbývány přástky. Tenkrát se silně předlo i po městech. U Věků bývaly obyčejně v sobotu, kdy vydrhnutou podlahu postlali slámou, aby se hned nezašpinila. Přástevnice přivedla si Františkova sestra, nejstarší ze všech Věkových dětí. Přišli také sousedé, někdy starý Tlaskal, jenž byl samá vojna a samé

strašidlo a jenž rád vykládal o pokladech a zlých duchách, jakož i o tom, kdy a kde a jak se mají virgule řezati. Přičemž pokaždé nadhodil něco o tajemné knížce, již choval jako velké tajemství a o níž jen tolik prozradil, že se jmenuje Bič ďábla neboli zaklínač a že skrze tuto knížku má moc, aby mohl pryč odháněti zlé duchy.

O jiných knížkách byla málokdy řeč. Nebylo žádných. Kromě modliteb neměli u Věků jiné knihy nežli Životy svatých, zvláště sv. Jana Nepomuckého. Tlaskal přinesl také jednou Pekelný žaltář s děsnými obrázky pekelných muk, ale Frantík, sotvaže se na jeden nebo na dva podíval, musil od knížky, jak mu matka nařídila, aby neměl strašných snů nějakých.

Mnoho se také vypravovalo o vojnách nedávno minulých, o Bramborácích, jak všude i tu hospodařili, o různých dobrodružstvích z těch pohnutých let. Časem také zmínili se o tajných nekatolících, a tu pokaždé si Frantík vzpomněl na Žalmana, co asi dělá sám a sám ten opuštěný staroch. Jako se o přástvách mnoho vypravovalo, tak se také mnoho zpívalo. Večery ty byly Frantíkovi velmi milý, jenže míval tu nehodu, že po takových přástkách špatně usínal.

Všecky ty osoby, o kterých slyšel vypravovati, živě se mu vyhouply před oči, dívaly se na něj stojíce nad postelí. Loupežníci na něj cenili zuby, seřezáni a panduři v červených pláštích blýskali očima a měli dlouhé, černé kníry, a chlapec, jakkoli se bál, nemohl od nich oči odvrátiti. Tak bylo před usnutím, a ve snu se mu pak zjevili třeba nanovo.

Jako se těšil na večery, tak se těšil na ráno, nebo bylo roráte a on rád chodil do kostela, snad nejvíce proto, že si tam mohl rozžehnouti pěkný svůj sloupek a že se mu líbily starodávné zpěvy rorátní.

Tak přecházela zima v odlehlém městě na úpatí Orlických hor. Minulo sv. Mikuláše, tenkrát jinak, hlučněji slaveného nežli nynějších časů, minula „dlouhá noc“ před samými vánocemi, nejveselejší a nejhlučnější přástka, při níž se odbývala i traktace a prováděny všelijaké šprýmy a čtverácké kousky, zvláště od svobodných; nastaly vánoce, tenkrát bez vánočního stromku o Štědrém večeru, ale s Betlémem na stěně, plné různých obyčejů a divných pověr.

O ostatcích chodily městem maškary, medvěd z hrachoviny, židé a divné figury se starou harfou a trumarinou; pak nastal půst. Ten všude a zvláště u Věků přísně zachovávali. Každého pátku a každé středy musila všechna rodina vykonati doma postní pobožnost. Všichni, i děti, klečeli na zemi před obrazy v koutě nad stolem. Věk předříkával a ostatní po něm a s ním se modlili růženec a jiné modlitby, jež Františkovi zdály se někdy tak nekonečnými jako ty německé hodiny. Jenže měly tu výhodu, že ho nikdo za vlasy netřepal nebo přes kotníky ho neklofal, když spaním přemožen počal klímati.

Otec kleče v čele toho neviděl a matka měla poshovění s hochem, kterého pak, když otec dokončoval, včas probudila, aby nebylo nakonec ještě ostrého kázání.

Tak to chodilo rok co rok, a nic se v domácnosti Věkově

a v jejím pořádku neměnilo, leda to, že děti rostly; nejméně František. Ten zůstal pořád hoškem nevelkým a útlým, ač jinak čiperným. Kmotříček si ho nemohl vynachváliti, přičemž vždycky sám dokládal: „Ne abyste si mysli, že jsem jeho kmotr. Ne, nic mu neslevím. Ale kluk chytrá, muzikant rozený –“

Tím si vlastně František získal nejvíce jeho přízeň, neboť, „chori et scholae rector“ mnoho, a snad všecko dával na zpěv a hudbu. Byltě sám výborný hudebník a před lety nebylo nad něj lepšího zpěváka široko daleko.

Františkovi dával zvláštní hodiny ve zpěvu i na housle; to byl chlapcovi jiný privát nežli ten německý! Tu nebylo ani okřikování, ani štikování a za vlasy třepání. Páně kantorova kulatá, začervenalá tvář tupého nosu se jen usmívala, a spokojeně střevicem poklepával a hlavou pokyvoval, až cop po zádech se smýkal, když kmotřenec jeho malý zpíval svým čistým, krásným sopránovým hlasem, nebo když na housle hrál. A toto, ten zpěv totiž a housle, byly chlapcovým, jak se říká, osudem. –

IV. F. VĚK S DOMOVEM SE ROZLOUČÍ

Bylo jednou v neděli odpoledne, zrovna po nešporách, když k Věkům přišel na návštěvu regens chori Havránek. Na jeho tváři bylo znáti, že nepřichází jako jindy, ale že nese něco zvláštního. Také opravdu, sotvaže usedl a trochu pohovořil, sáhl pojednou do hluboké kapsy svého řebíčkového kabátu a vyňal odtud list. Byl už rozpečetěn. Položil ho před sebe na stůl, usmívaje se na Věka i jeho ženu, kteří na něj zvědavě hleděli. Kromě nich tu nebylo nikoho. Děti všechny byly venku, nebo bylo v měsíci srpnu a den překrásný.

„Nesu vám novinu,“ začal regenschori. „Tu to psaní jsem dostal z Prahy, ale vlastně je pro vás. Chce vám vzítí Frantíka.“

Věková se lekla.

„To je tak,“ pokračoval Havránek, „píše mně bratranec Strádecký, víte-li, znamenitý pozaunista, vím-li o nějakém hochu, dobrém sopranistovi, že by mohl za choralistu k benediktinům. A jak to přečtu, pravím, dobrého sopranistu? O tom nevím, ale o výborném sopranistovi, to bych věděl, a to je Frantík kmotříčkův. Lepšího nedostanou v celých Čechách, no a pro hochu by to také bylo. Štěstí ho samo hledá. Tak jsem šel rovnou cestou sem.“

Věková neměla valné radosti. Věk poklidně čekal, až učitel

domluví, a pak se ozval po kupecku: „Nu a stálo by to štěstí za to?“

„Bodejť by nestálo! Strava všecka zadarmo a byt i šatstvo, zkrátka všecko zaopatření zdarma, a František by chodil přitom do latinských škol. Vystuduje, ani groše za něj nevydáte, a nežli se nadějete, bude z něho pan páter.“

„Ale ještě je mladý –,“ ozvala se matka lekajíc se, že by se měla se svým nejmladším tak náhle rozloučiti, že by její mazánek musil v tak útlém věku sám do světa, do velkého města. Ale muž jinak uvažoval. Ovšem na to také pomysllil, že je hochovi sotva deset let, že to je na něj mnoho tak záhy do světa; než v hlavě si hned vypočetl, že by ho takto mohl nejlépe a lacino opatřiti, a to rozhodlo. Marné pak byly veškery námitky ženiny. Havránek odcházeje měl již určitou odpověď, jakou má Strádeckému, svému bratranci, znamenitému pozaunistovi, napsati. Když kmotr odešel, Věková všecka zaražena ani nemluvila. Trhla však sebou, když se po chvíli na síni ozval Františkův hlas.

„Řekni si mu sám, já mu to říkat nebudu –,“ děla rozhodně a vyšla ven, majíc oči slzami zality.

Frantík se přihnál všečen rozjařen a vesel, ale hned zarazil, jak spatřil otce, a hned také na jeho tváři poznal, že se něco stalo. Zvěděl to bez prodlení. Otec mu zkrátka novinu tu oznámil a pak se ho optal:

„Tak chceš-li do Prahy? Do toho kláštera za zpěváka?“

Ohromený hoch upřel na něj oči, okamžik mlčel, ale pak ze strachu, nesměje nikdy odmlouvati, pokývl hlavou a zalezl do

koutka.

Věkovou zrovna píchlo, když poté vstoupivši do světnice, zahlédla Františka v koutku jako zařezaného. Byl jako kuřátko, ani nehlesl, dobře však porozuměla jeho pohledu, který na ni upřel, když vstoupila.

Ale to pořád ještě nebylo jako pravda: teprva to na chlapce dolehlo, když docházely poslední dny, kdy se dosýpal čas jeho pobytu v domově. Pak bylo hůře.

Zatím matka s nejstarší sestrou Františkovou všechno pilně chystaly a připravovaly: pěkné lněné košile a jiné prádlo i vše, čeho bylo mladému choralistovi třeba. Ten po prvním dojmu, jak novinu od otce uslyšel, sice se vzpamatoval a venku mezi kamarády se i rozveselil; než stávalo se mu, že právě když byl nejveselejší, nějak ho píchlo, zarazil se, a to pomyšlením, že již tu dlouho nebude. Poslední dny skoro se z domu ani nehnul, zůstáváje pořád u maminky. Rozuměla mu, a jsouc jeho přichylností pohnuta ještě více ho litovala a často si zavzdychala, i také se jí oči zakalily. Ale před synkem nedala tak najevo; těšíc ho hlavu mu hladila a starala se, jak by těch několik dní mu osladila. Vařila všecko, co on rád, a stranou mu ještě přilepšila.

Pozdě odpoledne vyběhl František na dvorek, za dvorkem kolnou ven a stanul na cestě vedoucí těmi místy, kde stávaly za starodávna hradby a bašty, po nichž tu tam v sousedství zůstávala skrovná památka. Pod cestou byl zděný taras, pod tarasem potok, za potokem jejich bývalé stavení, vedle něho Žalmanovo. Zahrádka jeho byla právě vyjasněna paprsky zapadajícího

slunce. Světlo jeho hořelo v nízkém okénku starochovy chalupy i v koruně staré olše u potoka, jenž skoro všechn vyschlý tou dobou plížil se tiše ve stínech.

Na rozkaz otcův byl František dnešního odpůldne leckdes dát spánembohem. Když si již všechno oběhl – nebyla to pro něj snadná cesta – ptal se stranou matky, mohl-li by dáti také starému Žalmanovi spánembohem.

Matka se na chvilku rozmýšlela, pak ho z toho zradila. „Bylo by dobře,“ děla, „ale Žalman se zlobí a mohl by tě ještě nějak odbýt. Zatím nech; až se s ním sejdu, povím mu, že ses chtěl s ním rozloučit.“

František tedy nešel, ale podívat se na jeho chalupu si přece vyběhl, chovaje tajné přání, kdyby tak náhodou Žalman vyšel. Nemohlť na starce, kterého si tuze oblíbil, zapomenouti. Tak stál na tarasu a čekal, i dočkal se. Starý soused, bělovlasý, jako výr o samotě žijící, vyšel přece ze svého brlohu, aby sňal přízi rozvěšenou na bidle mezi stromy. A vtom se ozvalo z tarasu ne tuze nahlas a nejisté: „Žalmane!“

Poohlédł se, ale již se opět obrátil, sbíraje chvatně přízi.

„Já jedu zítra do Prahy, Žalmane, nadobro –,“ ozvalo se opět z tarasu. Staroch se na ta slova přece ohlédl, zkrátka pak zvolal: „Bud spánembohem,“ a již pospíchal s přízí do stavení.

Tak rozloučil se nejmladší Věk se sousem, u něhož strávil tolik pěkných chvil a jehož hněv jej tak dlouho hnětl.

Poslední večer v rodině minul. Hoch ulehl na lože, usnul, ale probudil se. Starost mu nedala spáti. A jak tak chvíli bdě ležel,

zaslechl, že někdo vstává a že jde tichým krokem k jeho posteli. Maminka! Zamhouřil oči. Cítil, že se k němu sklání, cítil, že hladí zlehka jeho vlasy, dělá mu křížek na čelo a políbivši je tiše zase odchází. Bylo mu v ten okamžik milo; blažiloť ho, že ho matka má tak ráda. Vtom také zas usnul. Procitnul však záhy, a jak pomyslel, že dnes, už dnes, zatrnulo v něm.

Přirachotil veliký formanský vůz; při něm u velikých těžkých koní, jejichž chomouty byly ozdobeny mosaznými kotouči červeným sukнем podšitými a jezevčí koží, stál starý Šulc v modré formanské košili bíle vyšívané, v černých kožených spodkách až po kolena a v modrých punčochách. Střevíce jeho bez přezek byly náramně těžké pro podkůvky a hřeby, jimiž podešve byly vybity. V tu chvíli byl František ve škole loučit se s kmotříčkou, neboť regens chori meškal u nich, u Věků.

Kmotříčka vybírala ve sklenné polici všechny šálky (byli na nich vymalovaní pastýřkové a pastýřky), shánějíc v nich kdejaký groš, nebo tam bylo její tajné repositorium, aby dala kmotřenci něco na cestu. Pak ho zulíbala, křížkem požehnala, svěcenou vodou z cínové kropeničky u dveří postříkala, a již šel plačky ze školy, v níž zažil tolik radostných a trapných chviliek. Tou dobou Damiána Peliněky, mládence s dlouhým, tenkým nosem a dlouhým copem, nebylo právě doma.

Zatím u Věků naložili Františkovi truhlici se vši jeho výbavou na vůz starého Šulce. Nyní nastalo to pravé, nejsmutnější loučení, když starý Šulc, udělav bičem tři kříže před koňmi, zatřhl řemennou opratí.

Oříšek, jeho psík useknutého ohonu, jal se prudko štěkat, z předku těžkého vozu skočil na voj, z voje na koně a z jednoho na druhého přeskakuje pobíhal jim po hřbetě jako po lavici.

Starého Šulce vysoká archa již rachotila, malované síto a velická lucerna po straně se rozhoupaly, povoz vyjel z náměstí, a u Věkových se ještě loučili. A nebyti přísného napomenutí kupcova, bylo by ještě déle trvalo.

Věková synka, jenž pro slzy na cestu neviděl, sama také plačíc vyprovodila až ke bráně. Za branou kus šel kmotříček regens chori, a ten Františkovi znovu důtklivě připomínal, aby houslí nenechával, ale pilně se učil a na jiné nástroje také, v Praze že je dost příležitosti, a také aby nezapomněl, kdyby tak na nějaké noty přišel, které by byly třeba pro něj, jako pro kmotra, aby mu je opatřil nebo opsal, a ať se ve všem řídí radou Strádeckého, to že je znamenitý muzikant.

Pak už jen otec zůstal a ten jel s chlapcem až do Prahy. V tom Věková nepolevila. Chtětlě otec synka svého odevzdati starému Šulcovi, který znal Prahu jako své město, aby ho do kláštera zavedl. Než naléhání manželčinu Věk povolil a jel také, maje na hlavě nedělní třírohý klobouk a přes tmavozelený kabát límcový plášť.

Za městem došli Šulcova povozu. Do Prahy jeli kolik dní a František byl už jako polámán, když ve bráně slezl z vozu. A tu nastalo divení. Viděl ve bráně vojáky, kteří je zastavili; když je propustili, otevřel se chlapci za branou nový svět. Vjeli do hlučných, živých ulic, v nichž se lidmi a povozy jen hemžilo, vjeli

pak do nádvoří veliké hospody, kde všechno hlučelo, křičelo, na sebe volalo, kde na špinavém nádvoří, nad nímž kolem dokola pavlače se vznášely, stálo mnoho vysokých těžkých vozů pod plachtami i bez nich. Starý Šulc řídil svou archu, jež nebyla z nejmenších, tak jistě a obratně a vjel do té spousty, jako by tu sám byl. A všude ho vítali, podomek, sám hospodský a jiní; kam se podíval, všude samí známí. Tenkráté byli formani vzácní, tenkráté byl jejich zlatý věk.

Všechna ta vřava, všechnen ten hluk a ruch Františka zrovna omamovaly, takže za těch prvních chvil i na domov zapomněl, ke kterému v myšlenkách ubíhal po všechnu sem cestu. Ráno se musil obléci do svátečních šatů, otec se také vystrojil, a zamířili nejprve ke Strádeckému, bratranci kmotříčkovu, znamenitému pozauněři. Ten je zavedl do kláštera benediktinského na Starém Městě.

U fortny zahlédl František nejprve vrátného, jenž trochu šilhal a měl veliká ústa. Hoch byl jako kuřátko. Všecko dojívalo, omamovalo jeho mysl, tam ve městě hluk a rej, tu hluboké klášterní ticho, vysoká, nevídaná stavba, množství dveří, ochoz, šeré, jako nekonečné chodby, začernalé na nich velké obrazy svatých mučedníků vyhublých tváří, nahých, zmučených těl, i bradatých mučitelů jejich v divných turbanech a korunách, v červených rouchách, výrazu ukrutného.

Kolem chodbou mihl se tu tam nějaký mnich, před nímž otec i Strádecký, majíce smeknuto jako František, se ukláněli; posléze vešli do nějakého pokoje o dvou velikých oknech, tlustých zdí, a

tam stanuli před knězem vysoké, vážné postavy. Byl to převor. Tomu Františka, jenž mu pln bázně ruku políbil, představili, a on pak, zavolav jiného kněze, poručil, aby se hoch podrobil zkoušce, kterou si již jednou odbyl, a to u Strádeckého. Ten nyní se jen usmíval věda, co v klučinovi je a že regens chori bratranec mu nelhal.

František spustil svým jasným, stříbrným hlasem, a kněží na první jeho čisté zvuky krásně intonované na sebe se podívali. František zpíval jako skřivánek. Jak prve byl zaražen a ostýchav, tak nyní za zpěvu všechno ze sebe setřásl a na vše zapomněl. Měl vyhráno; byl přijat.

Ještě toho dne přenesli do kláštera jeho truhličku. Ten den mu ještě ponechali, aby si zůstal s otcem. Nazejtří však musil se s ním rozloučiti. Otec býval vždycky přísný, takže se ho děti bály náramně, nikdy se s nimi tak nelaskal jako matka, zůstáváve skoro ustavičně vážný a přísný.

V ten okamžik však, kdy mu František ruku líbal a spánembohem dával, zahlédl v otcových očích slzy. Bylo to poprvé za jeho živobytí. To chlapce ještě více dojalo. Sotva mohl promluvit, sotva domů matce a všem vzkázati, že je ještě jednou všechny pozdravuje a aby mu psali, až zase starý Šulc pojedje do Prahy.

Do kláštera ho již otec nevyprovázal. Až k fortně ho zavedl Strádecký. U fortny ho přijal vrátný Růžička, jenž, vida chlapce uplakaného, jal se ho dost těšiti, jak mysli, že nejlépe, a to veselou a žerty, a hned také začal o buchtách a koláčích, dala-li

mu maminka do truhly. To již vedl Frantíka nahoru do světnice, kterou obývali choralisté.

V. KOLÁČE Z DOMOVA A CO SE PRO NĚ STANE

Jak se fortna za mladým choralistou zavřela, jak ho obklopily klášterní ticho a samota, probudily se mu zármutek v srdci, hlukem velkého města a sterými novými dojmy ztlumený, i hluboká touha po domově. Za dne to ještě chodilo, poněvadž se mu bylo přemáhati kvůli ostatním chlapcům choralistům, s ním v jedné jizbě bydlícím, aby se mu snad nevysmáli. Nejhůře však bylo navečer, kdy soumrak ukládal se v jejich odlehlé, tiché světnici, a v neděli odpoledne. Nejednou si v noci zaplakal, ukrýváje hlavu do podušky, aby hoši neslyšeli, a kolikráte také za dne zaběhl do klášterní zahrady a tam někde v koutě u zdi na kamenné omšené lávce pod bujnými keři bezovými, z nichž chladná jeseň rvala zdobu listovou, uvolňoval si pláčem.

Co se po domově navzpomínal a zvláště po mamince! Nebylo zpočátku ani hodiny, které by v duchu domů nezaběhl nebo nepomyslíl, co asi tou dobou dělají. Co se také namodlíl, jak mu matka doma poradila, jednak pro svou potěchu, jednak za všechny doma, zvláště za rodiče, přičemž nejvíce myslel na matku. Také pak v tom poslechl její rady, že si zaspíval, když na něj tesknota přicházela, a to ty její vážné, starodávné písně, kterých si tak vážila, majíc je po svém dědovi. Hoch netušil ani, že by ho velební pání z kláštera málo pochválili, kdyby je

zaslechli.

Kamarádi se jim také divili, neboť nikdy jich neslyšeli, a někdy si také zavtipkovali, že zpívá takové poutnické. Jinak se s nimi dobře snášel a záhy se s nimi spřátelil. Byli čtyři i s Františkem. Všichni kromě něho meškali tu již delší dobu a vyznali se v klášteře jak náleží. Co do zpěvu žádný se Františkovi nevyrovnal, co do cviku je pak záhy dohonil. Měltě z domova od kmotříčka znamenitý základ, a páter regens chori si dal na malém zpěváčkovi, jehož nadání záhy poznal a ježž si oblíbil, jaksepatří záležitěti.

Cvičení zpěvného bylo dosti, zato pak v kostele zpěv šel výborně. Kromě toho zpívání měli mladí choralisté ještě tu povinnost, že velebným pánům přísluhovali při obědě a při večeři. Jinak byli posíláni do škol. Všichni chodili do latinských, jen František musil ještě do hlavní školy.

A to bylo to nejhorší, to byl tvrdý oříšek, přičemž zažil podobných dojmů jako doma, když chođival na německý privát. Z toho, co mu Damián Peliňka za těch teskných a trudných hodin vykládal, mnoho neodnesl, a tak to bylo kruté učení ve škole, kde bylo již všecko po německu a sám učitel také Němec. Byl to mladý piarista, jenž rákosky z ruky neodložil a ustavičně jí poflakoval, popřípadě náležitě přituzuje a sole.

Časem také vjel chlapcům do vlasů a František si dobře zapamatoval, jak těm, kteří pouze Čechové byli, při tom vlasů krákání zuby zatínaje zlostně říkával: „Du Raker-Šlowake!“ To bylo obyčejně, když ubožáci neuměli náboženství po německu.

Paměť jejich nemohla nikdy zvládnouti třeba několik stránek katechismu, z nichž jenom sem tam nějakému slovu rozuměli. Jaké to bylo trápení, nežli se naučili tomu z paměti, kolikrát František divže neplakal nad německou knížkou, omrzlostí, nechutí i strachem před zítřejší hodinou, kdy měl odříkávati ty věci jako když bičem mrská, kdy mu hrozily klofce i rákoska, i to protivné „Raker-Šlowake“.

Nerazuměli tomu, ale cítili, že učitel, čili, jak piaristovi říkali, pan profesor, chtěl je ponížiti a potupiti. Však se o to také před hodinou kolikrát seprali, když se těch několik hochů německých ve škole jalo je tupiti tím Rakeršlowákem. Tenkrát si Frantík kolikrát vzpomněl na kmotra učitele, jak mluvil o němčině a jak by se byl pro ni málem s otcem chytl.

Životu klášternímu během času přivykal; musil. Již se skoro všude vyznal, proběhl všechny chodby a chodbičky i schody, a nic se nelekal velikých olejových obrazů po stěnách visících a valně už zašlých a zčernalých. Nejčastěji se ohlížel po vysokých dveřích, za nimiž že je bibliotéka, zvěděl od kamarádů. Slyšel také, co je tam knih, jak vysoko jsou v regálech narovnány, až do stropu, a jak krásné.

Proto by se byl tam tuze rád podíval, než touha jeho nesplněna. Do bibliotéky choditi neměli nikterak dovoleno. A zůstávala skoro napořád zavřena.

Strážce její, starý páter Matyáš, ji hlídal jako poklad ostražitě a bedlivě; aby ho poprosili, aby je tam nechal se podívat, na to nesměli ani pomyslit. Byl tě páter bibliotekář muž nepřístupný,

pořád jako zamyšlený, a mrzutě odbyl každého, kdo ho z práce nebo z myšlenek vytrhl.

V bibliotéce meškal skoro ustavičně. Kdykoliv tam však vstoupil, ihned za sebou zavřel. Jen jednou to opomenul učiniti, a toho užil František, aby ukojil dávné toužebné své přání. Vklouzl, jda náhodou kolem, pootevřenými dveřmi jako myška do bibliotéky. Ale již stanul všecken užaslý, ohromen. Něco takového jaktěživ neviděl. Před sebou viděl ne světlici, ale sál velmi vysokého stropu a na stropě tom krásné malování divných figur, andělů, i zlacené a bělostné ozdoby štukové. Kolem pak dokola při stěnách byly regály a skříně plny, plničky knih, velkých, malých, hrubých, tenkých a také prostředkem sálu stojany knihami naplněné. A na těch stojanech a skříních různé sochy a zeměkoule, a na stolcích rozložené obrazy a mapy.

Hochovi odmalička již knih žádostivému dech se zatajil a v posvátné úctě jako v kostele rozhlížel se tichou, odlehlou svatyní duševní práce. Sluneční paprsky pronikaly vysokým oknem, ozařující hřbety knih, různými barvami i zlacením zdobené.

V tom jasu však a v záři zjevil se znenadání černý stín; totam bylo vytržení chlapcovo, jak před ním náhle stanul páter Matyáš, jenž se na něj tak obroukl, že chlapcovi nohy leknutím jako by zdřevěněly. Ale pak se tak otočil, že mžikem byl venku na chodbě. Slyšel ještě, jak bibliotekář přirazil dvéře; ale polekaný choralista nezastavil se, až u dveří své světlice.

Od té doby měl ještě větší strach z pátera Matyáše a vyhýbal se mu již na dva hony; na bibliotéku však nemohl zapomenouti.

Lépe vycházel s Růžičkou vrátným. Choralisté měli určité hodiny a dny, kdy si směli z kláštera vyjít pro svou zábavu. Ale Růžička nebyl neúprosný. To jest neúprosný byl, když někdo jenom slovy prosil; když mu však něco přinesl k snědku, tu hned vyslyšel, fortnu otevřel a pustil a pěkně všechno zatajil. Bylť takový jedlík, a za najedení, zvláště bylo-li něco moučného, přimhouřil třebas obě oči.

O tom se František dověděl od kamarádů a užil toho také. Aby mohl i mimo čas do města, utrl si od úst, podstrčil Růžičkovi a ve příhodnou chvíli vyletěl z kláštera. Ne pro nicotnou toulku nebo pro lelkování po ulicích, ale aby zaběhl do velké zájezdní hospody podívat se, nepřijel-li starý Šulc. Nemohlť se ho nikdy dočekat. Ačkoli již minulo několik měsíců, co v klášteře meškal, přece neustával na domov, zvláště na matku vzpomínati.

Každá zpráva z domova ho potěšila, zvláště když se dověděl, že jsou všichni zdraví, že se nic zlého u nich nepříhodilo. Jakou radostí ho naplnilo vždycky psaní matčino! Otec zřídka kdy psával, nemaje dosti pokdy. Jak také počítal mladý choralista čas, jak si kalendáře všimal, jak měl už na dny vypočteno, kdy pojedje se starým Šulcem na vakace, nebo i jak se domů rozběhne, kdyby starý forman právě včas nepřijel.

Nežli toto vše se vyplnilo, přihodilo se něco, jež mělo pro Františka veliké následky. Jednou, když se vracel ze školy, potkal znenadání starého Šulce ve formanské modré košili a v modrých punčochách. Chlapec se zaradoval, když formana spatřil, nebo každý z domova byl mu tuze vzácným, a zaradoval se ještě více,

že mu maminka poslala škatuli a psaní. To všecko však bylo na hospodě, kam choralista hned nemohl, jakkoliv by byl rád oželel oběd a přímo pro ty věci se rozběhl. Ale musil býti v klášteře a při obědě prisluhovat.

I oznámil Šulcovi, že si tam přijde odpoledne. Než ani to nemohl. Uložili mu nějakou práci v zahradě, která trvala až do šesté hodiny odpolední. Frantík byl jako na trní a divže neutekl. Již na to pomýšlel, jak by to vykonal, neboť Šulc mu řekl, že zítra ráno zase odjede dále, za Prahu. Aby tak ujel a odvezl s sebou škatuli a psaní, a on, Frantík, aby si ho nemohl ani přechísti!

Byl všecek proto rozechvěn, a proto si toho ani valně nepřipustil, že ten, jehož se v klášteře nejvíce bál, páter Matyáš, náhle zemřel, jak o tom v zahradě slyšel vypravovati. Jemu nadevše byly zprávy z domova. A zrovna dnes měli pořád dozor!

Ze zahrady šli zrovna k večeři, od které se Frantík záhy vytratil. Vklouzl k Růžičkovi do fortny, nesa s sebou všechnu svou večeři, a prosil ho, aby teď navečer pustil jej do města.

Toho se sám Růžička ulekl. Ve dne pouštíval, ale navečer – Kdyby to tak pan převor uslyšel! Vrátný dlouho odolával, až posléze zvítězila nad ním škatule. Tušil, že v ní bude něco od mouky, a Frantík mu to také dotvrdil. A ty koláče z Dobrušky, ty horácké koláče, jak je jmenoval, Růžičkovi tuze chutnaly. Tak tedy hoch posléze pustil nařídív mu, aby se neomeškal, nýbrž záhy přišel.

Nejmladší Věk uháněl za starým Šulcem do zájezdní hospody. Však žel! Formana krajana tam nezastal. Meškal ještě někde

po svém řízení. Aby s prázdnou odešel, Frantičkovi se nechtělo. Usmyslil si, že počká. Čekal a čekal v průjezde, zacházel na dvůr, ku konírnám, čekal před hospodou, a Šulc nešel. Už se stmívalo, již se pak setmělo. Hoch zápasil. Měl strach z Růžičky, měl strach z převora. Kdyby tak vyšlo najevo, kdyby tak někdo z velebných pánů přišel do dormitáře na přehlídku, jak někdy činívali!

Hrůza ho pojímala, a jak nyní litoval, že si nevymohl v klášteře dovolení! Když se obával, že by ho nepustili.

A teď opustiti zase matčino psaní! Bylo mu vždycky při něm, jako by si s ní promluvil. A zítra odjede Šulc dál, a čekati zas tak dlouho! Tak hoch uvažoval a zůstal.

Táhlo již na desátou, když konečně Šulc se navrátil. Vydal škatuli a list a hned také vyřídil, že má přivézt odpověď, že maminka měla poslední dobu o něj, o Františka, nějak strach, protože se jí smutné věci o něm zdály, tak aby psal, aby se přesvědčila, že je zdrav a jak mu je. Nebylo možná odpověď odložit. Napsal jí tam v hospodě, a tak, nežli ji dokončil, nežli se Šulce přece také na domov vyptal, valně se připozdilo.

Bylo už jedenácte hodin, když, maje matčin list v kapse a škatuli s koláči pod paždí, došel klášterní fortny.

Růžička byl vzhůru, čekaje netrpělivě nočního výletníka. Notně mu vyplínil za to, že se tak toulá a co mu již strachu nahnal. Udobřil se však záhy, když mladý chorista otevřel škatuli. Tu se smály na něj, na Růžičku, koláče tvarohové, povidlové, se sýrem, s jablkovým povidlím a se sladkou moučkou, jakých

jindy nejídal a jaké jen „tam v těch horách“ dělají, jak říkával s nadšením.

Nyní je již očima polykal. František ho dlouho nemusil zvátí. Růžička se „do toho od mouky“ dal a koláč za koláčem zmizel v jeho velikých ústech. Jedl, až se mu jeho velké uši hýbaly.

Pak, když škatuli skoro do polovice vyprázdnil, vedl Františka do choralistické světnice, jež byla ve druhém patře.

Cesta byla nebezpečna tím, že by některý z velebných pánů přece mohl je zaslechnouti, jak by šli obyčejnou chodbou, kolem celí.

Růžička chvílku přemýšlel, neboť běželo nejen o chlapce, ale i o něj, a proto také poradil jinou cestu, zatajiv přitom svému chráněnci jednu její velikou nepříjemnost. Vedl jej nejprve postranní chodbou, do níž padal slabý zákmit svítilny z chodby hlavní. Toho světla bylo jen tolik, že nemusili tápati a klopýtat a že v pozadí na konci zahlédli nějaké dveře.

Opodál nich se Růžička zastavil a dožvykuje rychleji koláč, který si ještě vytáhl, nežli chlapec škatuli narychlo a jen ledabylo přiklopil, pravil tlumeným hlasem:

„Jdi tudyhle, těmi dveřmi, jsou otevřeny. Je to stará domácí kaple. Tou projdeš, přijdeš k druhým dveřím, jimi ven, za dveřmi jsou schody, těmi vzhůru, a pak již uvidíš světlo. Za tím jdi a přijdeš na hořejší chodbu, a pak už trefíš, a nikdo se nic nedoví. Ale jen tiše –“

„Kdybyste mne, prosím vás, alespoň tou kaplí provedl. Bude tam tma –“

„Co ti napadá – Jen jdi, však trefíš. Já musím do fortny. Jakpak, kdyby někdo zaklepal! A proč se touláš tak dlouho; jen jdi a neboj se –“

A již chvátal pryč a záhy zmizel v temnu chodby. František stál, chvílku rozvažuje. Té domácí kaple očitě neznal, nikdy v ní nebyl, jen o ní kdysi slyšel. V těchto dolejších končinách klášterních nebyl tak doma jako nahoře. A vtom mu připadlo, že tady dole je někde umrlčí komora, že sem dávají mrtvé mnichy, nežli je pochovají. Hned se mu mihl páter Matyáš. Teď teprve chlapci živěji přišlo na mysl, co odpoledne jen na půl ucha slyšel. Kdyby tak tady někde! – Lekl se. Báł se ho zaživa a nyní, v tu noční chvíli, v hrobovém tom tichu, v opuštěné chodbě halící se v šero, jímž se jen slabý zákmit světla třásl, připadl chlapci mrtvý páter bibliotekář tím hroznější. Než co činiti?

Chtěl utéci k Růžičkovi, aby ho nechal u sebe přes noc. Ale to by on neudělal. A co by bylo, až by páter regens chori ráno přišel do dormitáře a neshledal všech? Frantík už viděl, jak ho z kláštera vyhánějí, viděl také hned rozhněvaného přísného otce – a vykročil.

Bylo po přemýšlení a váhání.

Požehnav se křížem dal se chodbou, otevřel tiše dvěře té domácí staré kaple; a již obklopila ho čirá tma. Bylo tam nějak vlhko, vzduch zadušený, nepříjemný. Mladý choralista pustil se do pustého černá, šoural se, nohou vždy půdu ohledávaje, jako by měl přijíti ku propasti, rukou tápaje a polonahlas, chvatně se modle. Najednou ucítil studený kámen. Byl u zdi. Ruku měl

vzhůru, hledaje kliku u dveří, ke kterým, jak myslel, že zrovna mířil. A to ohmatal nějaký výstupek zdi, a nyní hle, toť dřevo. Ale ne dvéře – prkno nějaké. Vtom, jak se ho potmě nevěda chytil, povolilo, převážilo se a rachotíc spadlo. S ním však také skulilo se něco těžkého zrovna k jeho nohám.

František leknutím upustil škatuli. Ale vtom už se mu mihlo, že ji tu nesmí nechat, že kdyby ráno sem někdo přišel a našel památky z ní! Vše by se vyradilo. Sotva to pomyslel, už se sehnul, aby potmě škatuli sebral i koláče. Slyš! Děsný zvuk! Něco zastenalo, strašlivě, až mu tělem projelo. Jak klečel, chtěl vyskočiti, ale vtom náhle ucítil na hrdle studenou, ledovou ruku. Hrůza ho pojala, divže neomdlel. Vykřikl ve smrtelné úzkosti, vytrhl se té ledové ruce a nedbaje sténání a chrčení vyskočil jako štvaný a nedbaje tmy hnal se pryč. Jak se dostal ven, jak dvéře našel, to nevěděl, ani kudy to letěl.

Pojednou ozval se tichou nocí umklým, ve spánek ponořeným klášterem zvonek. Byl to ten, jenž dával znamení k obědu. Ale nyní, skoro o půlnoci! A jak zvonil! Někdo zrovna šíleně tahal za řemen; zvon ječel jako na poplach. Pak rázem umkl.

Ale klášter byl už vzhůru. Dvéře všech celí se otevíraly, mniši, každý se světlem, vybíhali ven přesvědčit se, co se děje. A tam, hle, na hořejší chodbě u zdi pod řemenem, jímž se tahalo za polední zvonek, skleslý nějaký hoch. Probůh, totě ten čiperný choralista se stříbrným hláskem!

Ustrojený, ale bez kloboučku, drží nějakou škatuli. Jako náměsíčník nebo šílený! Na smrt bledý, a jak vytřeštěně hledí!

Mnichu, jenž k němu první přichvátal, neodpověděl, nemohl. Ani druhému, ani třetímu, ani samému převorovi. Hoch byl bez sebe hrůzou, vyjevený, a jen dolů ukazoval, po schodech vedoucích do domácí kaple.

Jak dolů sešli se světly, mniši sami se lekli, strnuli. Bratra jejich, pátera bibliotekáře, nebylo na prkně. Prkno leželo na zemi, vedle pak na schůdku on, nebožtík, s otevřenými ústy, vzduch lapaje, očí zkalených, na smrt ještě bledý, čela potem zkropeného!

Byl to pak shon! Růžička letěl pro lékaře, kterého nejprve zavedli k páteru Matyáši, zase už v cele, v posteli ležícímu. Odtud musil lékař k loži mladého choralisty, jenž tu ležel za mrtvého.

„Pan páter bibliotekář vstal z mrtvých a bohdá se uzdraví –“ pravil lékař převorovi odcházeje. „Jeho štěstí bylo, že ho ten klučina shodil z prkna, ale ten to třeba smrtí zaplatí.“

„Nedej pánbůh! Je to nadaný hošík a byla by ho věčná škoda,“ pravil převor a nařídil pak, aby malý Věk byl co nejpečlivěji ošetřován.

VI. POKLADY SE OTVÍRAJÍ

Smrt stála celý týden u lože malého choralisty, až pak ji přece jeho mladý věk, pečlivé opatrování a rada lékařská přemohly a pryč zapudily.

František vyvázl z nebezpečství a počínal se uzdravovati. Jakmile nejhorsímu unikl, zotavoval se pak rychle. Za nemoci ho častěji navštívil kmotrův bratranec, pozauněř Strádecký, jenž chlapce uměl nejlépe potěšili. Mluvil s ním o jeho rodném městě, o vakacích, které se již blížily, jak o nich bude, jak si pěkně odpočine, jak ho bude maminka ošetřovati. Ach, to mu bylo nejmilejší, slyšeti o ní a o domově! Proto všechen okrál, když zahlédl tělnatého bratrance kmotrova, dobromyslného, veselých oček a plné usměvavé tváře, kmotříčkovi dosti podobného; proto se nemohl nikdy jeho návštěvy ani dočekatí.

A ještě někdo byl, jenž měl veliké účastenství s nemocným chlapcem – páter bibliotekář. Sám se poměrně záhy sebral a pozdravil a nebylo pak na něm znáti, že byl už jednou na věčnosti. Co se pak naptal po Františkovi a s jakým účastenstvím! Byltě mu vděčen za svůj život a zároveň se lekal o jeho.

Prvním, čím se mu ohlásil, neboť aby sám nemocného navštívil, toho se ještě neodvážil, byl talíř krásného, šťavnatého ovoce a chutných cukrovinek. Talíř ten pak častěji docházel a za ním přišla pak pěkná kniha s obrazy. Posléze přišel páter bibliotekář sám, a to když František, vyhublý jako vrabčík,

ubledlý a ještě sláb, vyšel si poprvé do klášterské zahrady, do zeleni na sluníčko.

František byl už dosti silen a nebál se, nicméně mu bylo v ten okamžik, kdy měl páter Matyáš přijíti, nějak divně. Než přešlo ho, když starý kněz přistoupil k němu s vlídnou, usměvavou tváří, když ho po vlasech pohladil a děkoval mu řka, že byl od pánaboha poslán.

Od těch dob byl bibliotekář všecken proměněn. K Františkovi se měl jako otec, bral ho s sebou do zahrady, zval ho k sobě do pokoje, krmil ho cukrovinkami a ovocem; ukazoval mu knížky a obrazy, neboť seznal, že tyto věci chlapce těší nadevše. A tu sám pak vyplnil tajné přání chlapcovo, že ho pozval do bibliotéky. Prováděl ho jí, bylo již samý konec školního roku, ukazoval mu vše a vysvětloval, maje radost z chlapcova úžasu i živého zájmu pro jeho poklady. František byl jako v Jiříkově vidění. Jak pak se zaradoval, když mu páter Matyáš slíbil, že ho sem častěji pustí, a až bude větší a rozumnější, že bude tu moci s ním studovati.

Za několik dní poté školy zavřeny; šťastnou náhodou přijel do Prahy Šulc a s ním se mohl malý student odebratí domů. V klášteře mu dovolili, přihlížejíce k nemoci, kterou nedávno přestál. Také dosti vydala u převora přímluva pátera Matyáše. Mladý Věk té noci před odjezdem mnoho nespal. Ještě nikdy se tak záhy neprobudil jako toho jitra. Bylo ještě šero, v klášteře dosud všichni spali. Malý choralista si již včera uzlíček na cestu připravil, nyní jej nanovo převazoval a rovnal.

A jak byl roztržitý, když odcházeje spánembohem dával.

Samou radostí přál páteru bibliotekáři „šťastných a veselých svátků“. Mrzutý jindy strážce bibliotéky se jen usmál a pravil: „Pro tebe to budou svátky. Já již mám po nich. Jen jich hodně užij!“

Tváře se hošíkovi samým spěchem i pohnutím rděly a oči zářily, když se bral s uzlíkem z kláštera, míře do hospody ke starému Šulcovi. Ochotně slíbil ve fortně Růžičkovi, že si na něj vzpomene, až bude mít něco dobrého od mouky, a že mu také přiveze koláče takové horácké, dobré, se sladkou moučkou.

A jak teprve hochovi bylo, když seděl na Šulcově silničním korábu nákladném, na těžkém voze, na němž bylo zboží uměle vysoko narovnáno a jenž tak příjemně rachotil a klapal! Alespoň se Františkovi zdálo. Uvolnilo se mu, seděl vpředu na otepi sena, když vyjeli z pražského hluku a ruchu, když zahledl širou, volnou krajinu pod širými, volnými nebesy, k nimž se skřivánek vznášel jásaje. V polích už kladli obilí, jiné dozrávajíc vlnilo se v lahodném vánku.

Tady již žně, u nich teprve budou; tak vzpomínal a se těšil. Jak nejprve na archu Šulcovu s radostí vylezl a jak ho jízda zpočátku těšila, tak pak začal býti netrpělivým. Cesty málo ubývalo, vůz se jen zvolna silnicí kolébal. Šulc často koně přikrmoval, na hospodách dlouho odpočíval.

Kdeže již byla mysl mladého choralisty, kolikráte se již vrátil v duchu z domova, aby tam co nejdříve zase zaletěl! A pak se tam ocitl opravdu, skutečně. Zdaleka již vyhlížel rodnou krajinu, město: před ním, nemoha se dočekať, vyskočil a běžel napřed.

Všichni se kolem něho shrnuli, radostně ho vítali, prohlíželi a vyptávali se ho, jeden přes druhého. Ale to ho nejvíce dojalo, když matka ho do náručí sevřela a když zahledl v jejích očích radostné slzy. Vtom už kmotr regens chori učitel se přihrnul a ten zase hned o muzice, o pozauněří Strádeckém, o kostelním zpěvu – Frantík nevěděl, komu dříve odpovědět, a sám měl také tolik otázek, o kamarádech, o starém psu Cikánovi, kterého neviděl, o šedém kocourovi a jiných a jiných věcech, vážných i nevážných, které však chlapci všechny byly důležitý. Navečer, když s matkou osaměl, zeptal se také na starého Žalmana.

„Je pořád stejný, ještě divnější,“ odvětila matka. „Takový pavouk. Nikam nevyleze a zlobí se na lidi.“

„Na nás pořád stejně?“

„Pořád.“

Frantíkovi nastaly nyní blažené časy. Matka o něj pečovala, zvláště když zvěděla, jak byl těžce nemocen. Oko její ihned, jak se navrátil, postřehlo, že chlapec je nějak přepadlý. Jak poté trnula, když zaslechla, co se mu přihodilo, a jak si ho poté hleděla, aby zesílil. A on sílil i tím opatrováním, ještě více však vzduchem rodné krajiny i veškerou její radostí, oním tichým štěstím mladého srdce v kruhu rodiny, přátel a známých, na něž pak šediny tak rády a často vzpomínají.

Často býval ve škole u kmotra, kdež Frantíka jenom to zlobilo, že vyzábly Damián Peliňka s dlouhým nosem a copem pokaždé na něj mluvil německy, s kmotrem hrával nebo cvičil nějaké sólo na neděli nebo svátek. Regens chori chtěl svého kmotřence

a vychovance, z jehož pokroku zvláště ve zpěvu měl nemalou radost, jak náleží užít a jím se pochlubiti.

Doba prázdnin mile a rychle míjela, až pak bylo všechno obilí z polí doma, až pak počal váti studený vítr ze strnišť. Stromy více a více žlutly a tichý smutek jeseň ukládal se krajinou i v srdce mladého studenta, jenž teskně počítal dni, jak chvatně ubíhají a že se valem blíží ten poslední...

A přišel. Nastalo zase smutné loučení, a zase vstoupil František na archu starého Šulce, na které provázen žehnáním všech, zvláště matčiným, vydal se do Prahy. Jak se to nyní jinak jelo nežli v létě na prázdniny! Studentík nic nedočkavě, dychtivě před se nehleděl, nic nevyhlížel. Hale se do svého studentského pláště, schoulil se na předě vozu do sena a slámy.

Ku Praze je cesta dlouhá,
nic se nestejská –

Ten první verš si mohl František zazpívati, nikoliv však druhý. Stýskalo se mu dost, zvláště když kolem bylo tak smutno. Pole zoraná, osetá, strniska, pusté ouhory, vybledlá luka; studený vítr profukoval vůz, až se jeho plachta třásla. A nade vším zatažené nebe plno temnošedých mraků. František vracel se v myšlenkách ustavičně k domovu. Na všechny vzpomínal; na matku nejvíce. I starý Žalman mu na mysl připadl. Frantík s ním po celé prázdniny ani slova nepromluvil. Sotvaže ho zahledl. Šel několikrátě kolem jeho oken a schválně, také na tarasu nad potokem čekával, vyjde-li „bubák perlinčan“ na zahrádku nebo pro vodu. Dvakrátě ho dočkal, staroch však, sotva na jeho

pozdravení odpověděv, ihned chvátal do stavení. Zlobil se a nechtěl se smířiti.

Tak jel mladý Věk podruhé do Prahy, jejíž věže zahledl zase za pozdního, neveselého odpoledne v lehké, podzimní mlze.

Růžička ho vesele ve fortně vítal, šilhaje po škatuli a bedně, z níž se mu také dostalo a tolik, že se mu zase uši až hýbaly, jak s chutí a statečně drtil ve svých širokých ústech horácké koláče se sladkou moučkou. Páter Matyáš měl z choralisty patrnou radost a vítal ho tuze rád. Vše pak chodilo obyčejným během. Jen ve škole byl rozdíl, a že měl malý student mnoho práce a zápasu s němčinou. Než proto ho těšilo, že neměli už onoho piaristy, jenž pouhým Čechům pro nedopatření jazyková a pro náboženství každé chvíli vjel do vlasů se svým „Du Raker-Šlowake“.

Za něj měli znamenitou náhradu, staříckého, bělovlasého profesora, také piaristu. Byl vlídný na ně, ano až příliš shovívavý; ten jich pro němčinu nebil ani netrestal, jsa sám z rodiny pouze české a z těch časů, kdy se jen latinsky studovalo, znamenitý latiník, ale špatný Němec. Však nejednou sám v tom jazyku klopýtl a nejednou se ocitl v nesnázích, když najednou seznal, že nemá ve své zásobě toho nebo onoho významu. Ale on se proto nestyděl a studenti se s ním vždycky rádi zasmáli, když si vypomohl svou mateřštinou.

František poprvé nějak udiveně oči vyvaloval, když starý Dlouhoveský, pojednou v řeči uvážnuv, počal pak pateticky vykládati: „Jenes Instrument, mit welchem man die glühende Kohle scharrt –“

Zamlčel se, studenti se poštuchovali, usmívali.

„Jenes Instrument, mit welchem man –“ Pomlka; a poté najednou vesele po česku: „Ech, vždyť to víte, je to hřeblo –“

Veselý hlahol byl starému profesorovi odpovědí, že mu dobře porozuměli.

Více nežli školní knihy těšily mladého choralistu ony, jež mu půjčoval páter Matyáš. Jak nyní František dospíval, brával ho častěji s sebou do bibliotéky. Každá taková návštěva byla studentíkovi pravým svátkem. Mezi těmi poklady pátera Matyáše byl by vydržel třeba celé dni. Ochotně mu posluhoval, vykázané knihy nebo atlanty přenášel, oprašoval, jako veverka po žebříku lezl a z vyšších oddělení svazky snášel nebo tam přerovnával. Jindy, když páter Matyáš se zabral do studia, Frantík jako duch kolem přecházel, přehlížeje sobě hřbety knih nebo stanuv prohlížel si malbu na stropě. Někdy páter Matyáš také něco pro něj zajímavého vytáhl, a tu studentík, usednuv někde v koutku, zabral se do knihy.

Vždycky se mu tolik líbilo v bibliotéce. Bylo tu hluboké, posvátné ticho jako v kostele, ani hlásek sem nepronikl; všecka ta prostora plná knih úctu budila a krásnou Františkovi připadala, když sem pronikly paprsky sluneční a v nich se vyjasnila na stropě malba živých barev.

Než jako v ráji rostl strom ovoce zapověděného, tak i klášterská bibliotéka měla své místečko, před kterým páter Matyáš studentíka nejednou varoval, a studentík zase nepozorován nejednou zvědavě zraky své obracel k tomu místu

na konci bibliotéky, kdež příhrada měla dvířka a řetízek s kladkou i nápis navrchu: Libri prohibiti.

Libri prohibiti – knihy zapověděné! Kolikráte se studentíkovy oči po tom nápisu obrátily, kolikráte si pomyslíl, jaké to asi jsou ty knihy zapověděné a co v nich? Jsou-li snad takové, jako u nich doma brali tajným nekatolíkům a jako také starému Žalmanovi?

Zpočátku si po tom zapověděném ovoci netroufal ani se otázati; když tak posléze učinil, zabručel páter Matyáš, aby si všímal jiných věcí, tam že je samý jed pro něj, však že má dost jiného co čísti. A věru měl, neboť bibliotekář k němu nebyl nikterak skoupým, půjčuje mu knihu po knize. Četl je a zrovna hltal, na podzim a v zimě v jizbě nebo u pátera Matyáše, na jaře a v létě nejvíce v klášterské zahradě. Co druzí choralisté šli za svou zábavou nebo na procházku, Frantík seděl v odlehlém koutku zahradním na kamenné lavičce pod starým ořechem nebo ležel na trávníku pod bezovým hustým keřem a četl a četl, jsa ze světa, na nic nedbaje. Tam také zhltal celou kroniku Hájkovu, jež otevřela mu nový svět a byla jedna z knih, které se mu nejvíce líbily a na něj účinkovaly. Kromě ní přečetl českých tuze málo, poněvadž mu jich páter Matyáš málo dával; mělť ho především ke spisům latinským.

Tak uběhla mladému Věkovi čtyři léta v klášteře, jedno jako druhé, každé stejně prací a povinnostmi, zábavou a oddechem. Každého roku bylo těšení na prázdniny, každého smutné s domovem loučení. Zatím mladý choralista utvrdil se v němčině a v latině, takže spisy německé a ještě více latinské čítával

beze všech obtíží. I na sv. Augustina se odvážil, když mu ho páter Matyáš vydal. Mnohému ovšem nerozuměl, ale byl z těch čtenářů, kteří vydrží u knihy, i když jí málo rozumějí. Však bez užitku to zcela přece nebylo.

Ale čím více četl, tím častěji obracel zraky své po onom oddělení s nápisem Libri prohibiti, touže se alespoň podívati na jejich hřbety, aby zvěděl, jakých jsou titulů. Eva se dala svěsti hadem, mladý student pak příležitostí. Bylo jednou odpoledne počátkem měsíce června, kdy meškal s páterem Matyášem v bibliotéce. Byli tam už chvíli; pojednou přišel Růžička pro bibliotekáře, že si pan převor přeje s ním promluvit. Mladý Věk osaměl. Ihned nechal knihy, u které seděl, a vstav zamířil bezděky k záhadnému oddělení. Hleděl na nápis, uvažoval. Pudilo ho, aby vzal žebříček, aby tam vylezl a se podíval. Cítil, jak mu krev stoupá do hlavy, jak se červená. Plaše se ohlédl bibliotékou. Nikde ani hnutí. Maně pak skočil ke dveřím a podíval se ven, do chodby; nikdo. Pak pootevřené dveře zavřel a již ani nevěda měl žebříček v ruce. Nežli ho přiklonil, opět se zarazil, váhal a naslouchal. Srdce mu bilo živěji. Ale již byl přemožen. Vylezl kus, opět se zastavil, naslouchal, pak pojednou nápadně rychle nahoru dolezl. Kladka tu visela, ale rezivá, nezavřená. – Řetízek vytrhl z háku, vysoká dvířka se otevřela, a tu hle, to byly ony „libri prohibiti“ – velké, malé, hrubé, tenké, jako všechny jiné, jenže většinou značně staré a namnoze bez nápisu na hřbetu. Na zevrubné prohlížení pro strach nezbývalo času. Jedna, větší ostatních, padla mu zrovna do očí, a

to svým nápisem: Novum Testamentum. Chtěl se podívat, co by to bylo, než obávaje se, že by vytahováním a rozevíráním knihy tak hrubé mnoho času potřeboval, nechal ji a sáhl po menší.

Ale vtom jako by něco zahřmotilo. Tak se mu v rozčilení zdálo. Trhl sebou a knížku tu, již měl v ruce, chvatně vstrčiv do kapsy, obratně přivřel dvířka, řetízek přes ně zahákoval a po žebříku jen sjel. A dobře udělal. Sotvaže jej na místo postavil, vrátil se bibliotekář, jemuž pak bylo až nápadno, že František dnes tak záhy odchází. Ten však letěl do zahrady a tam, skrčiv se na kamennou omšenu lavičku pod starým ořechem, vytáhl z kapsy knížku a pln nedočkavosti ji otevřel.

Centrum Securitatis, to jest: Hlubina bezpečnosti, četl a níže po vysvětlení toho nadpisu: Prací Jana Amosa Komenského.

Mladý Věk byl náramně překvapen. V ten okamžik mihla se mu sednička jejich doma, ozářená zapadajícím sluncem, viděl sebe u matčina prádelníku vykládaného, na němž stála pěkná police za sklem a za ním všecko nejlepší nádobí matčino, viděl se, jak se přehrabává v zásuvce, jež byla vždycky zavřena, a jak tam našel v šátku zabalenou starou knihu usmolených rohů, v ní dva uschlé věnečky z rozmarýny a vetchý list muškátový. A ta kniha ve starobylé otřené vazbě tmavohnědé kůže měla na titulním listu totéž jméno, také tam stálo: Prací Jana Amosa Komenského. Byla však hrubší a titulu asi jiného, neboť se na tento Centrum Securitatis nepamatoval. A mihlo se mu také, jak tenkrát ho matka překvapila, sama se nějak leknuvši, a jak mu odvětila, když se tázal, jaká je to knížka: „Tu mám po

dědečkovi na památku. Je to tuze krásná kniha –“ Matka tu knihu chválila a tato zde, od téhož autora, je mezi zapověděnými! Ovšem dědeček matčin byl snad tak jako starý Žalman, alespoň bývali zadobře.

Obrátiv titulní list, nad kterýmž se takto zamyslí, četl úvodní verše:

Svět se točí vúkol, vúkol v světě všecko se valí
vzhůru, dolů, sem tam v něm všady všecko chodí...

Ó blaze, kdož v centrum věčném usadí se! Na věčnost
v srdci Božím, svému srdci nalezne pokoj.

Mladý student tušil, že to jsou disticha. Česká disticha! Jakživ žádných nečetl, ani neslyšel. Zkoušel je skandovati, a šlo to, ač ne bez nesnází. Měl z toho radost. Jako verše se mu líbily, líbila se mu i knížka, vážná a zbožná. Jen kus jí přečetl a již se přidával k matce, že měla jistě pravdu, mluvíc o tamté knížce po dědovi, neboť o této bylo lze zrovna tak říci. –

Četl ve svém zákoutí, až blížící se kroky ho vyrušily. Knížku chvatně schoval pod kabát, doma do postele, ráno pak opět pod kabát. Toho dne ji přečetl a nyní jen na to pomýšlel, jak by ji zase odvedl a – jinou si vypůjčil. Nyní, když už byl takto odhodlán, našel si již spíše příležitost. Podruhé vytáhl si Novum Testamentum, pro které si však uchystal koutek v bibliotéce samé, aby je tu mohl kradí čísti. Jak užasl, když knihu otevřev (byla také česká) shledal v ní všecko to, co čítali v kostele v evangeliích a epištolách. Což si tu hlavy nalámal, proč vřadili je mezi zapověděné!

Pak opět vytáhl si menší knížku. Když se na její titul podíval, zaradoval se, jako by se s dobrým kamarádem sešel, jako by uslyšel pozdravení z domova od maminky. Praxis Pietatis, to jest O cvičení se v pobožnosti pravé. Knížka milostná, která by křesťanský člověk atd. Ano, to jest ona! A tu také: Prací Jana Amosa Komenského. Takovou knížku, zrovna takovou měla maminka po dědečkovi. Tenkrát on, František, jsa ještě chlapcem, více šijí nevšiml, ale nyní byl na ni tím žádostivější. Četl ji zase v odlehlém, tichém zákoutí klášterské zahrady. A přečetl ji, ano, ač to byla kniha velice vážná. Byltě František už z domova k pobožnosti veden, tu v klášteře ho v ní utvrdili. Nikdy nečetl lehounkých spisů, pro pouhou zábavu skládaných. Jeho nejzábavnější knihy byla díla dějepisná. Jinak uvykl zabývati se čtením vážným. Tak vydržel i u tohoto čtení a čím dále četl, tím více souhlasil s matkou, že to je krásná kniha, a divil se, proč ji zapověděli.

Když pak došel na samý konec, byl až dojat. Nevěděl, jak se stalo. Snad místo samo v knize, milé mu také kvůli matce a jejímu dědu, tak účinkovalo, snad také okolnosti. Bylo krásného červnového dne, po slunce západu, kdy zahradou ještě proudilo ve vrcholech stromů zlaté světlo. Vzduch byl lahodný, pln vůně. Tiše, velebně zhasínal letní den, a v tu chvíli náhodou četl:

„Dnešní den nedávničko teď nastával nám a jako budoucího něco začínali jsme jej, a hle, již zmizel! Kam se poděl dne tohoto čas ten, kterýž se ukázal, byl a minul, a navěky se nevrátí více? Dejž, milý Pane Bože, ať umíme počítati kratičké dny

naše na světě, a moudře sobě počínáme vidouce, an tu místa k přebývání není; časové sami k terminu věčnosti ustavičně nás podávají. Čím jsem se prohřešil dnes, Pane Bože můj, uveď to, prosím, v zapomenutí věčné, ať to mně ani tobě na věky na paměť nepřichází. A když večer života mého přijde, zamlouvám sobě, Pane Bože můj, u tebe skrýši, v níž bych až do veselého z mrtvých vstání bezpečně odpočinouti mohl. A potom v slávu přijmeš mne.“

Ruka držící knihu poklesla do klína. Hluboký povzdech zachvěl se bezděky na rtech mladého studenta. Pohnutí zračilo se mu ve vyjasněné tváři i v očích, hledících před se zahradou, stopenou v kráse a poslední záři letního podvečera.

Doříkal Komenského večerní modlitbu, ale nevěda ještě se modlil. Duch jeho unesen zbožným nadšením cítil slast pravé, vroucí modlitby. Ještě nikdy snad se tak nemodlil, ani za slavného hlaholení zvonů, ani pod nádhernou klenbou chrámovou, k níž se nesly kotouče vonného dýmu a vířily proudy lahodných tónů, jako toho krásného podvečera ve stínu starého stromu pod širými, božími nebesy.

VII. PRAEMIO DONATUS

Čas se nacyloval ke žním. Také mladý Věk se na ně chystal. Pozdě usínal, záhy vstával, světnicí choralistickou nebo klášterní zahradou přecházel anebo pod ořechem sedával a vždycky s knihou v ruce. Pracoval usilovně k tomu, aby jeho školní žeň letos byla nejbohatší. Dosud odbýval první třídy gramatikální sice slušně, ale beze zvláštního vyznamenání. Největší vinu v tom dával němčině. Nyní, když v tom jazyce mluvil hbitě, jako když bičem mrská, neměl se nač vymlouvat. A věru, v poslední třídě nižšího oddělení značně lépe to chodilo nežli jindy, takže mladý choralista tím povzbuzen napjal jmenovitě v poslední čas toho roku všechny své síly, aby se dostal k žádoucí metě.

Snažil se o to také kvůli převorovi, zvláště pak kvůli páteru Matyáši, jemuž chtěl způsobiti radost. Věděltě, že starý bibliotekář školní vyznamenání vysoko cení a že by již také proto měl z toho veliké potěšení, neboť pokládal Františka za svého chráněnce a vychovance.

Pro tuto horlivou práci mladý Věk ochabl také v tajném přistavování žebříčku ke dvířkám řetízkem zavřeným a všechen čas a všechnu píli věnoval knihám školním.

A tak nastal konečně den, kdy mělo se rozhodnouti, jsou-li podstatný jeho dobré naděje ve znamenitý výsledek. Jist si jím nebyl, ale doufal a naději svou i před páterem Matyášem naznačil, ač jen skromně a schválně s větší nejistotou. Svátečně

vystrojen, provázen požeňáním starého bibliotekáře, u něhož se zastavil, nežli odešel, odebral se do gymnasia k piaristům. Po slavných službách božích zavedli je do největší školní síně, jež všecku svou tvářnost změnila. Již na chodbě poblíže dveří zelením ověněných bylo něco zvláštního, co se tu jen jednou do roka zjevovalo: dva vlaské bubny, u nich otlý bubeník a trubači s troubami, stojící zatím v okenním výklenku.

František zhlédnuv bubny a trouby, pomysll si: „Letos-li?“ Z veliké síně školní lavice zmizely, jen stranou pódia u zdi tři lavice, čestná škamna. Zrovna proti pódiu a jeho katedře kobercem zastřené vypínala se „rostra“, řečniště červeným sukmem potažené.

Nyní, kdy studenti všech pěti tříd gymnasijních se do síně nahrnuli, trčelo nad spoustou jejich hlav. Šum a bzukot hlasů zvučel slavnostní síní. Rázem však utichl, když venku ztemna, rychle zazvučely kotly, když hukot ten přešel v prudký vír a když zahlaholily trouby, až se jejich fanfárou okna otřásla. Tu tam mnohý studentík zbledl, málokdo z nich ubránil se zachvění a zraky všech, v nichž znáti bylo napětí i rozčilenost, obrátily se ke dveřím, jimiž vstupovali nejprve vysoký pán v krásném vyšívaném kabátě fialové barvy, v napudrované vlásence s copem, v hedvábných punčochách a ve střevících s přezkami, maje kord po boku.

Byl to vysoký úředník z gubernia jako vládní komisař a direktor; za ním prefekt gymnasia, profesoři, všichni v slavnostních piaristických sutanách s pláštíky, za těmi rodiče,

příbuzní a známí studentů, kolik se jich jen mohlo vejti.

Pán z gubernia usedl na pódiu za katedrou, prefekt vedle něho u stolku, na němž se leskly zlaté ořízky knih krásně vázaných, kolem nich na židlích ostatní profesoři a z hostí nejpřednější, jak jen místa bylo. Lavice však stranou pódia u zdí zůstaly prázdné.

Fanfára dozněla, panstvo usedlo, hluk a šum utichly. Studenti stah jako zed. Nyní se zraky všech obrátily na hezkého studenta, byl poeta a studoval vždycky s vyznamenáním, který vstoupil na řečniště a začal po latinsky řeč uvítací. Kolega jeho stál skrčen za řečništěm, maje psanou tu řeč pohotově, aby napověděl, když by bylo třeba. Ale nebylo. Student ani se nezajíknuv přednesl řeč svou zvučně a pěkně, takže šum pochvaly se ozval na pódiu, když dokončil.

A nyní! Již se to blíží! Mladému Věkovi bilo srdce hlasitě; stál jako z kamene, ač nitro jeho se chvělo. Hle, pán z gubernia něco po latinsky odpověděl, nyní prefekt mluví, již běře seznam do ruky, a „Klassenvorlesung“ nastává. Jak to dopadne – Už začíná poslední třídu, již jmenoval dva premianty, už jednomu každému bubnují, fanfára hřmí a jásá! Husí kůže naskočila Františkovi. Premianti dostávají po knize krásně vázané a usedají v čestné škamně.

František napínal sluch i zrak, ale mnoho ze čtení neměl. Po premiantech četl prefekt akcesisty, jimž všem sumou a ne jednotlivě jako premiantům zatroubili a zabubnovali. Čte ostatní, kteří mají primu, i ty, kteří propadli. U těch to výslovně neřekl, ale čta známky z jednotlivých předmětů vy nenechal v pořadí

předmět ten, z něhož dostali „secundam“.

Jak dlouho to trvá, co jich jest! Věk se nemohl ani dočekať. Až přece. To byl poslední v abecedě, ještě intráda celé třídě a nyní nastupuje jeho třída. Prefekt běře knížku do ruky a začíná: „Praemio donatus est –“

„Ó bože, jen jeden – to je amen!“ bleskem kmitlo se Františkovi. Vtom sebou škubl.

„Franciscus Věk, Bohemus, Dobrušcensis,“ četl prefekt. Bubny zahlaholily, trouby zazvučely, Františku Věkovi zahráli první, slavnou fanfáru. Zčervenal jako krocan, oči mu zahořely, prsa se šířila, až se mu dech zatajil, a jako u vidění přikročil ke stolku a přijal z ruky prefektovy krásně vázanou knihu. Zahledl jeho úsměv i to, jak pán z gubernia vlídně pokynul hlavou.

Poklonil se zhluboka, pak usedl na dávno žádaném místě, mezi vyznamenanými, mezi premianty, on sám z celé své třídy! Samojediný! Toho se nenadál. Počítali alespoň dva, a hle, jen jeden. Jak se páter Matyáš zaraduje, jak ho pohladí! A doma! Kdyby tu tak byli, kdyby maminka slyšela, jak mu zahráli, jak byl vyznamenan, jistě by radostí zaplakala. Však bude mí ti radost, až přijede domů, až všecko poví a tu to praemium ukáže!

Hleděl před se, ale ne již s takovým napětím. Poslouchal, jak brali třídu po třídě, jak vyznamenaným troubili a bubnovali, jak známky četli. Nemohl odolati, aby se nepodíval na knihu odměnnou. Byl to Vergilius a v něm malá knížka, latinská výroční zpráva i vysvědčení, seznam všech studentů i jejich všech známek. Po svých, nemoha se dočkati, jen mrkl a všude:

E moribus, e doctrina religionis, e studio linguae latinae, e geographia et historia, e mathesi, všude „em“ shledal. A zase před se hleděl a naslouchal. Ach, jak to pak dlouho trvalo! Jak by byl nejraději vyběhl, aby mohl do kláštera k páteru Matyášovi!

Než i „Klassenvorlesung“ měl konec. Na řečniště vystoupil opět jeden z poslední třídy a měl poděkovací řeč, německou. Všecko o té slavnosti bylo jen latině a německy, ani slůvka českého se neozvalo. Řeč studentova dozněla, i závěreční z katedry, fanfáry, nyní trojnásobné, dohlaholily. Páni odešli, studenti se valili ven plni radosti, zármutku, roztrpčení i hněvu. Mladý Věk pospíchal přede všemi. Nedbaje otázek Růžičkových chvátal nejprve do pokojíka pátera Matyáše. Bylo zavřeno. I hnal se do bibliotéky věda, že ho tu zastane. A věru, dveře byly otevřeny.

Zardělý chvatem i radostí, s očima jiskřícíma vběhl mladý student do bibliotéky, pozdvihuje do výše Vergilia krásně vázaného. Páter Matyáš seděl na svém místě jak obyčejně, u stolku poblíže okna. Však hle, ruce má podepřeny na hrubé knize, bílou hlavu na ruce skloněnou. Spí! Usnul.

František přistoupil blíže. Spí tvrdě, bez pohnutí. Vtom ozval se na chodbě zvonec, ohlašující, že je čas k obědu. Bibliotekáře však neprobudil. Choralista se zarazil. Přistoupiv až ke spícímu starci, nahnul se k němu a naslouchal. Ani dechnutí! Volal ho, nadarmo. Sáhl na něj, zlehka jím zatřásl. Nic. Studenta popadla úzkost. Sáhl bibliotekáři na bílé vlasy. Hlava byla studená, čelo jako led a lepkavý pot na něm!

František jako by zkameněl. Pak vykřikl a dav se do usedavého pláče vyrazil ven. Na jeho hlas přichvátali mniši, křísili pátera bibliotekáře, ale nadarmo. Usnul nad knihou (byl to svazek díla Dobnerova Monumenta historica Boemiae nusquam antehac edita) a více se neprobudil.

„Tentokráte ho již nevzkřísíš,“ řekl převor vážně Františkovi, když pátera Matyáše odnášeli dolů do domácí kaple. Student se dal hlasitěji do pláče a kropil slzami Vergilia, své první praemium, kterým chtěl svému příznivci a otcovskému příteli radost způsobiti.

VIII. CESTA KAMNY

Smrt pátera Matyáše dojala velmi mladého choralistu. Po ten čas, co starý bibliotekář ležel ještě v klášteře, dole v domácí kapli na prkně, František si několikrát k němu zašel, aby se u jeho mrtvoly za spásu jeho duše pomodlil. Také ošetřoval světlo u hlav mrtvého plnanoucí a nedopustil, aby zhaslo nedbalostí sluhovou jako tenkrát, když se vracel tajně v noci s koláči od starého Šulce.

Dobře bylo ještě pro studenta, že po pohřbu ,v klášteře nezůstal, nýbrž se odebral domů na prázdniny. Domov a blaho studentského života o vakacích ho nejvíce utěšily.

Doma se zase, jako každého roku, dověděl něčeho o světě. V klášteře žil jen zpěvu, studiu, čtení a tajnému čtení a hudbě; v té se pilně cvičil za návodu zvláště výborného pozauněře Strádeckého, k němuž z kláštera docházel.

Františkovi přibývalo vědomostí a hudební dokonalosti. Jinak se však o nic nestaral a nemohl ani, poněvadž k nim, choralistům, do kláštera dostalo se málo novin. Ovšem, když nastoupil panování císař Josef II., pronikla nejedna zpráva o něm až do odlehlé světnice choralistické. Bud' to že zaslechli něco od velebných pánů, když jim přísluhovali, nebo že vrátný Růžička s rozhorlením vypravoval o novotách císařových, jak pobožnost obmezuje, ano i ruší.

Doma však slýchal mladý Věk o císaři jiné hlasy. Tam obecně

chválili jeho patenty, jak sedlákům velice ulehčeno, jakož i některá jiná nařízení. Z těch si mladý student patentu o svobodě náboženské povšiml nejvíce. Hned jak o něm uslyšel (a to bylo ještě v Praze), vzpomněl si na starého Žalmana. Když pak domů přišel na prázdniny, nemeškal se matky zeptati na bývalého souseda.

Pověděla o něm, že hned, jak ten zákon byl ohlášen, odebral se na kancelář a tam oznámil, že není již katolíkem, alebrž že se hlásí k té staročeské víře bratrské. Když mu řekli, že ta podle patentu není dovolena, nýbrž jen vyznání evangelická, velmi se zarmoutil a nechtěl ani uvěřiti. Teprve později, když se přesvědčil, že tomu tak je, přiznal se k víře evangelické, helvetské.

„A tak teď je helvitem,“ končila Věková svou zprávu a doložila: „Má teď pokoj – alespoň od úřadů. Tu tam, co jsou nerozumní a necitelní lidé, ti ho leckdys ještě zlobí a jeho víru mu vyčítají – však těch on si ani nevšimne, vůbec nevšímá si nikoho jako dříve. Pořád je takový bubák.“

„A zlobí se ještě?“

„Ba zlobí,“ Věková pověděla, jak ho zastavila, když ten zákon o víře přišel, a jak mu sama jsouc potěšena řekla, že je teď asi rád, že bude míti pokoj.

„Podíval se na mne jako výr a povídá: ‚Jsem rád, ale udavači mají po všem.‘ A odešel. A tak jsem se vícekrát k němu nehlásila, když je takový zatvrzelec.“

Mladého Věka to také a citelně zamrzelo, neb znal matčinu

nejlepší vůli a jak matka o Žalmanovi smýšlela. Proto se také po něm pak tuze nesháněl a nedbal, aby s ním mohl promluvit. Než to přání živé měl, aby starochovi mohl jednou povědět a jej přesvědčiti, že ani on, ani matka ho neudali, že skrze ně nepřišel o starou bibli. Však hned tenkrát, když František poprvé vlezl po žebříčku k oddělení s knihami zapovězenými, pomyslně si: kdyby tu tak byla Žalmanova bible! Jistě bych ji poznal už po těch obrázcích. Než nadarmo ji tam hledal. A Žalmana přesvědčiti bylo nesnadno, zvláště když ho tak málo vídal a tak dlouho s ním nemluvil.

Až poslední prázdniny, kdy přišel poprvé do domova jako premiant, setkal se se starým někdejším sousedem na silnici u sochy sv. Jana.

František se dal s ním do řeči. Starochovi to nebylo patrně tuze vhod.

Nějak byl neklidný, na studenta se ani tuze neřávil, a když se podíval, tak plaše a zkoumavě, a nějak rozčileně se pošukával za límec své kazajky. Také jen zkrátka odpovídal. Jakmile se však mladý Věk zmínil o bibli, tu starce jako by bodl.

„Toho nechme, copak bychom o tom mluvili. Oni v klášteře – Maminka – ale nechme toho. Spánembohem –“ Co nejbystřeji zahrnul do své chalupy, kde zmizel jako jezevec v doupěti, zanechav na silnici překvapeného, zaraženého studenta.

Ten, jakkoliv měl starocha rád, tehdy se na něj zamrzl a umínil si, že tak hned se s ním nezastaví, toho že se bude chránit.

A tak mladý Věk se vrátil s nepořízenou v tomto ohledu i

tohoto roku do Prahy. A zase do kláštera. Přijali ho tam a nechali si ho, třebaže se mu již hlas změnil. Oblíbiliť si všichni čiperného studenta, zvláště sám převor, a měli ho jako za svého. Mladý Věk také se již tak bolestně s domovem neloučil jako minulé léta a v klášteře tak velmi po domovině netesknil jako jindy. Zvyklť už, maje tu téměř druhý svůj domov.

Jen páter Matyáš mu scházel. Na něj počal zase častěji vzpomínati, když se ocitl opět v tichých zdech klášterních, když procházel se zahradou v podzimním pestrém hávu, kde ještě loni s bělovlasým bibliotekářem se procházel a jemu na jeho žádost vypravoval o prázdninách a o domově. Když František poprvé zase vstoupil do bibliotéky, ozářené světlem podzimního jasného odpoledne, tu se mu oči zakalily, jak je upřel ke známému tmavému dubovému stolku u okna, kdež páter Matyáš u foliantu sedával, kdež také usnul navěky a kdež nyní bylo prázdno.

Poněvadž bylo známo, že byl jako asistentem nebožtíka bibliotekáře, nezabránili mu přístupu do bibliotéky ani teď. Ano, nový bibliotekář, páter Anselm, vyžadoval si jeho služeb a pomoci leckdy. František byl tomu rád, třebaže to nebylo již tak jako za nebožtíka.

Páter Anselm nebyl tak horlivý, neměl knih v takové lásce jako páter Matyáš, a proto ani tak často do bibliotéky nepřicházel. Ze však mladý Věk požíval důvěry u nebožtíka jeho kolegy, proto studentovi také důvěřoval, a tak mladý knihomil neměl cestu k oddělení „libri prohibiti“ zcela zatarasenu. Nejednu si opět knížku kradí přinesl a kradí ji přečetl.

Žádná ho však, kromě jmenovaných J. A. Komenského, tak nevzrušila jako Historie o těžkých protivenstvích církve české. Nový svět se mu otvíral, nové světlo počalo mu vycházeti nad minulostí předků; počal přemýšleti, uvažovati, srovnávati a – pochybovati; pochybovati o lecčem, čemu ho dosud učili, co četl nebo co slyšel o minulosti české země. Než jedno jisto bylo, a to, že vzbudila knížka ta hluboký soucit k nebohým pronásledovaným předkům, mučeným, do ciziny vyhnaným. Zvláště však byl dojat, když četl o osudech rodné své krajiny, jak tam bývalo, jaké tam zádky se staly a co hořkého utrpení všickni tam snášeli.

Nejednou si přitom vzpomněl na starého Žalmana. Čta ty trudné kapitoly, přestal se na něj mrzeti, počínal mu rozumět a zase si upřímně přál, aby si ho udobřil a jej přesvědčil, že matce i jemu křivdil. V tu dobu zaslechli i v tichém klášteře ohlas mocného proudu časového.

Bylo koncem prvního školního běhu, choralisté se pilně učili, připravující se ke zkouškám. Ale přitom dobře sobě povšimli, a zvláště F. Věk, že v klášteře nejde vše svým obyčejným během. Pozoroval, že velební páni začasťe nadobyčej živě rokují v refektáři, v ochoze nebo kdekoliv se jich několik sešlo. Bylo to zajisté něco vážného, jak nejlépe se zračilo v jejich tvářích a zvláště v převorově. Ten nějak starostně hlavu klopil. Také několikrát vyšel v slavnostním hávu z kláštera. Kam, toho se studenti nedověděli, neboť Růžička sám nic nevěděl.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.